

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE
Právnická fakulta

Jana Paarová

Odpovědnost za škodu v občanském právu

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): říjen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne 31. 10. 2009

.....

Poděkování

Děkuji panu Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze dne 31. 10. 2009

.....

Obsah:

1. Úvod	6
2. Prevence škod	7
1. Obecná prevenční povinnost	7
2. Speciální prevenční povinnost.....	11
3. Obecný výklad o občanskoprávní odpovědnosti za škodu	14
1. Pojem odpovědnosti za škodu	14
2. Funkce odpovědnosti za škodu	16
3. Vznik odpovědnosti za škodu	18
4. Obecné předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu	22
1. Porušení právní povinnosti.....	23
2. Škoda	28
3. Příčinná souvislost.....	32
4. Zavinění.....	34
5. Subjekty odpovědnosti za škodu	37
1. Fyzické osoby.....	37
2. Právní osoby.....	38
3. Stát, vyšší územně samosprávné celky.....	39
6. Rozsah a způsob náhrady škody	40
1. Rozsah náhrady škody.....	40
2. Způsob náhrady škody.....	50
7. Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu	53
8. Promlčení práv z odpovědnosti za škodu	55
9. Společná odpovědnost více škůdců	56
1. Společná odpovědnost více škůdců.....	56
2. Spoluodpovědnost poškozeného za způsobenou škodu	58
10. Obecná odpovědnost za škodu	61
10.1 Předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu	63
10.2 Příklady obecné odpovědnosti za škodu	65
11. Zhodnocení současné právní úpravy v relevanci na návrh nového OZ	72

12. Závěr	77
13. Použitá literatura, odkazy	81
14. Summary of thesis- Liability for damages in civil law.....	84

1. Úvod

Téma diplomové práce odpovědnost za škodu v občanském právu je velmi širokým a rozsáhlým tématem, nicméně tento právní institut považuji za velmi důležitý a v praxi často se vyskytující, ostatně také proto jsem si právě toto téma vybrala. Celá práce je zaměřená na praktické otázky, které se týkají předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu, rozsahu a způsobu náhrady škody, uplatnění práv z odpovědnosti za škodu a další otázky s tím související. Zejména také z tohoto důvodu jsou v celé práci používány publikované případy z judikatury, neboť právě judikatura do jisté míry dotváří právní úpravu obsaženou v právních předpisech.

Diplomová práce je zaměřena na úpravu odpovědnosti za škodu v rámci občanského práva, tedy zákona č. 40/1964 Sb., (dále jen „občanský zákoník“, „Obč. Zák.“), ve znění pozdějších právních předpisů. Nezmiňuje se tedy o odchylkách právní úpravy odpovědnosti za škodu v zákoně č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů, tedy v obchodním zákoníku, ani o pojetí odpovědnosti za škodu vznikající v rámci pracovněprávních vztahů, tedy úpravě obsažené v zákoně č. 262/2006 Sb., zákoníku práce.

Účelem diplomové práce je pojednat o současné právní úpravě odpovědnosti za škodu v občanském právu, tuto právní úpravu zhodnotit a podrobit analýze úpravy odpovědnosti za škodu v návrhu nového občanského zákoníku. Práce se zejména zaměřuje na porovnání obecných otázek a principů v rámci odpovědnostních vztahů, a dále na porovnání současné právní úpravy a návrhu nového občanského zákoníku, ohledně obecné odpovědnosti za škodu.

Úvodní část diplomové práce je věnována obecným principům odpovědnosti za škodu. Druhá kapitola pojednává o prevenci škod v občanském právu. V dnešní době se obzvlášť na prevenci klade velký důraz, neboť právo jako takové by nemělo pouze řešit následky protispolečenského chování, ale mělo by samo mít zájem na předcházení porušování právních povinností. Ostatně jistě je vždy lepší snažit se předcházet škodám a škodlivým vlivům lidského chování, než pak následně složitě řešit otázku vyčíslení a náhrady škody. Ve třetí kapitole je obsažen výklad o obecných předpokladech odpovědnosti za škodu. Je důležité mít na paměti, že o porušení právní povinnosti jde nejen tehdy, když svým chováním porušujeme imperativní právní normu, ale také tehdy, pokud svým chováním obcházíme smysl právní normy. Následující kapitola se zaměřuje na možné subjekty odpovědnosti za škodu. Dále se práce zabývá rozsahem a způsobem náhrady škody. Šestá kapitola je věnována uplatnění práv z odpovědnosti za škodu, tedy i možnému mimosoudnímu vyřešení. V následujících dvou kapitolách je pojednáno o promlčení práv z odpovědnosti za škodu a o společné odpovědnosti více škůdců. Následující kapitola se zaměřuje na úpravu obecné odpovědnosti za škodu, včetně příkladů tohoto typu odpovědnosti.

Hlavním cílem práce je především porovnat stanoviska předních autorů, kteří se zabývají studiem odpovědnosti za škodu, zhodnotit současnou právní úpravu a zejména na případech z judikatury odhalit úskalí institutu odpovědnosti za škodu, také v relevanci na návrh nového občanského zákoníku.

Část druhá: Prevence škod

Odpovědnost za škodu je v současné právní úpravě úzce spjata s principem prevence škod. Zásada předcházení škodám je jednou z nejvýznamnějších zásad občanského práva. Přesto prevenční povinnost najdeme i v jiných právních předpisech (např. v obchodním zákoníku v § 377 a násl., v zákoníku práce aj.), a dokonce i v předpisech práva veřejného (zejména práva správního nebo trestního). Zásada předcházení škodám navazuje na zásadu nikomu neškodit, zásadu právní jistoty a také na požadavek chování se v souladu s dobrými mravy.¹

Právní úpravu občanskoprávní prevence můžeme rozlišovat na obecnou prevenční povinnost (§ 415 Obč. Zák.) a zvláštní prevenční povinnost (417 Obč. Zák.).

2.1. Obecná prevenční povinnost

Obsahem všeobecné (generální) prevence je uložení obecné právní povinnosti každé individuálně určené osobě počínat si za všech okolností natolik bedlivě, aby nedocházelo nejen ke škodám vůbec, nýbrž ani ke zvětšení jejich rozsahu na zdraví a na majetku osob, jakož i na dalších významných lidských hodnotách, které v současné době představují příroda a životní prostředí.²

Jak je tedy výše uvedeno jedná se o stanovení právní povinnosti, ke které je zavázána každá osoba, a to osoba fyzická i právnická.

Porušení prevenční povinnosti je považováno za protiprávní jednání a v případě naplnění ostatních zákonných předpokladů, pak může být škůdce odpovědný za vzniklou škodu podle ustanovení § 420 Obč. Zák. o obecné odpovědnosti za škodu.

1 Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Hulmát M. a kol. Občanský zákoník I. Komentář. Praha: C. H. BECK, 2008, str. 1047 a násl.

2 Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2, 4 vydání. Praha: ASPI, 2006,

Ustanovení § 415 Obč. Zák. je důležité i pro případy, kdy určitým protiprávním jednáním, které má za následek vznik škody, nebyla porušena žádná speciální právní norma, která by toto jednání upravovala. V tom případě představuje porušení obecné prevenční povinnosti protiprávní jednání, s následně možným vznikem odpovědnosti za škodu.

Nyní bych se chtěla zaměřit na několik rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, který dovedl, v kterých případech je nutné aplikovat ustanovení § 415 Obč. Zák.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 972/2003³ ze dne 14. 4. 2004 vyplývá, že: „*chovatel zvířete, které uniklo na veřejnou komunikaci, odpovídá za škodu tím způsobenou bez ohledu na to, jakou formu prevenčního opatření směřujícího k náležitému dozoru nad svým zvířetem zvolil, neurčuje-li právní předpis podmínky pro zabezpečení zvířete proti úniku.*“ V rozsudku se dále uvádí, že bylo na majiteli psa, aby učinil vše k zabránění škody, a proto není rozhodující, jakým způsobem bylo zabezpečeno, aby nedošlo k úniku psa, ale rozhodující je, že pes daného dne unikl ze svého výběhu na veřejnou komunikaci, kde došlo ke střetu psa s automobilem, a došlo ke vzniku škody na tomto automobilu. Nejvyšší soud ČR tak dovedl odpovědnost majitele psa, který unikl ze svého výběhu za škodu, kterou způsobil při střetu s automobilem.

Velmi zajímavé je i rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 3117/2006⁴ ze dne 4. 6. 2008, zde šlo také o porušení prevenční povinnosti stanovené v § 415 Obč. Zák. majitelem psa. Nejvyšší soud konstatuje, že: „*ve smyslu § 415 Obč. Zák. je každý povinen zachovávat vždy takový stupeň bedlivosti (pozornosti), který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který – objektivně posuzováno – je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku. Nepočíná-li si někdo v souladu s takto obecně stanovenou právní povinností, chová se protiprávně a postihuje ho za to – za splnění dalších předpokladů – občanskoprávní odpovědnost za škodu podle § 420 Obč. Zák. Odpovědnost chovatele za škodu způsobenou domácím zvířetem se posuzuje podle § 415 a § 420 Obč. Zák.*

(...) Majitel či chovatel zvířete by měl předpokládat, že může dojít k nepřiměřenému a nebezpečnému chování zvířete, a měl by být na takovou situaci připraven tak, aby ji zvládl.

³ <http://salvia2.gurkol.net/>

⁴ <http://salvia2.gurkol.net/>

(...) Obsah prevenční povinnosti přitom úzce souvisí také s místem, kde se chovatel se svým zvířetem nachází, neboť odlišné povinnosti budou chovatele stíhat při jejich pobytu na místě, na němž přímo nehrozí vznik škody na zdraví či majetku třetích osob s ohledem na všechny předvídatelné okolnosti, oproti místu kde například zvýšený výskyt osob možnost vzniku škody podstatně zvyšuje, a proto je nezbytné psa zabezpečit i za pomoci prostředků, jež by jinak situace nevyžadovala. V konkrétní situaci posuzovaného případu se dalo objektivně předpokládat nebezpečí vzniku škody při možném kontaktu psa s dětmi hrajícími si v blízkém okolí, jejichž pohyb nelze dopředu předvídat.

Pes žalovaného sice ležel na dece v jeho bezprostřední blízkosti a byl plně pod jeho kontrolou, avšak nelze přehlédnout, že se žalovaný vypravil se psem na veřejné místo, využívané za teplých dnů velkým množstvím lidí, což ve svém důsledku klade vyšší nároky na splnění prevenční povinnosti žalovaného.

(...) Samotná skutečnost, že pes bez náhubku a vodítka ležel na dece se svým pánem, evidentně nebyla dostatečným opatřením k zabránění vzniku škody na zdraví žalobkyně.“

V uvedeném případě se jednalo o situaci, kdy sedmiletá holčička byla se svou matkou a babičkou na veřejně přístupném místě, kde si hrála a přiblížila se svým obličejem k psovi, ležícímu na dece se svým majitelem. Pes, který se zřejmě lekl, poranil holčičku svými zuby, ale ihned uposlechl svého majitele na pokyn „stůj“, holčička byla převezena do nemocnice k ošetření. Soud prvního stupně, stejně jako soud odvolací, dospěl k názoru, že majitel psa nijak neporušil prevenční povinnost stanovenou v § 415 Obč. Zák., a tudíž není dána jeho odpovědnost za škodu. Nejvyšší soud ČR dovedl porušení prevenční povinnosti majitele psa podle ustanovení § 415 Obč. Zák., ale přiklonil se k názoru obou soudů s tím, že matka holčičky spoluzpůsobila vzniklou škodu, neboť zanedbala řádný dohled nad dcerou.

Podle mého názoru je právě na tomto případě vidět, jak soudy vykládají porušení prevenční povinnosti stanovené v ustanovení § 415 Obč. Zák. Soudy nižších stupňů vykládají tento institut spíše restriktivně, kdežto Nejvyšší soud ČR princip prevence vykládá podle mého názoru dosti široce.

Je otázkou kam až může stanovení prevenční povinnosti zajít. Bylo by jistě proti samotnému smyslu ustanovení vytvářet prevenční povinnosti tam, kde by takováhle konstrukce mohla kolidovat s autonomií vůle každého subjektu. Na některé situace upozorňuje K. Eliáš⁵, když upozorňuje, že může prevenční povinnost porušit ten, kdo

⁵ Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s.2008, str. 776.

vidí, že řidič odchází od osobního automobilu, aniž jej zamkne, ten kdo vidí otevřené okno v přízemí, nebo uživatel domu, který schová klíč pod květináč u vchodu domu atd.

Je tedy namístě vycházet z předpokladu, že po nikom nelze požadovat, aby zasahoval proti jakémukoli předpokládanému riziku a vstupoval do cizího soukromí bez zjevné, věcně odůvodněné příčiny, ale lze na něm požadovat, aby se ve svých soukromých poměrech choval podle svých možností a schopností, ohleduplně, jak to situace vyžaduje, aby nezavdal příčinu poškození druhých.⁶

Jen pro úplnost připomínám, že soudní praxe dovodila porušení obecné prevenční povinnosti např. při bezdůvodném ukončení jednání o uzavření smlouvy (R 82/2007⁷), při nedodržení pravidel sportovní hry (např. při kopané, R 16/1980⁸), nebo v případě, kdy rodič, kterému bylo dítě svěřeno do výchovy, zmaří styk s dítětem druhému rodiči, když tohoto rodiče včas neinformoval o objektivní překážce (např. nemoci) bránící uskutečnění styku s nezletilcem ve stanovenou dobu (R 12/90⁹), nebo jestliže byl vlastník pozemku v konkrétním případě upozorněn na to, že stav porostů na pozemku hrozí způsobit škodu a neučiní žádné opatření, které by mohlo zabránit vzniku škody, pak odpovídá za škodu na základě porušení obecné prevenční povinnosti (R 9/92¹⁰).

Prevenční povinnost naopak není porušena, pokud řidič motorového vozidla nepoužil zvukové znamení, přestože to bylo nevyhnutelné k odvrácení hrozícího nebezpečí (R 45/87¹¹).

6 Tamtéž, str.

7 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s.,

8 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s.,

9 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s.,

10 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 779

11 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 779.

2. Speciální prevenční povinnost

Zvláštní (speciální) prevenční povinnost je zakotvena v ustanovení § 417 Obč. Zák. a stanoví právní povinnost k odvrácení škody tomu, komu již v konkrétním případě hrozí, tj. každému ohroženému, zakročit k odvrácení hrozící škody jak na zdraví či životě, tak majetku, životním prostředím.¹²

V ustanovení § 417 Obč. Zák. je stanoveno, že komu škoda hrozí, je povinen k jejímu odvrácení zakročit způsobem přiměřeným poměrům a ve druhém odstavci je dále stanoveno, že jde-li o vážné ohrožení, má ohrožený právo domáhat se, aby soud uložil provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení hrozící škody.

Přiměřenost zákroku zkoumá vždy v konkrétní situaci, zejména podle zdroje ohrožení a také podle možností a schopností ohroženého, soud. Pokud jednání naplňuje podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, pak ohrožený neodpovídá za škodu, kterou svým jednáním způsobil. K tomu bych pouze dodala, že kritéria pro nutnou obranu i krajní nouzi tak, jak jsou obsažena v občanském zákoníku, v podstatě odpovídají jejich pojetí v trestním zákoně, zák. č. 140/1961 Sb., v platném znění, nicméně trestní zákon stanoví u excesu z nutné obrany kritérium zcela zjevné nepřiměřenosti, zatímco občanský zákoník pouze kritérium zřejmé nepřiměřenosti povaze a nebezpečnosti útoku.

Pokud je zákrok ohroženého nepřiměřený, pak může ohrožený naplnit znaky ustanovení § 441 Obč. Zák., a v tom případě si ponese škodu zcela, nebo zčásti sám.

V případě vážného ohrožení potenciálním vznikem škody má tedy ohrožený právo domáhat se vydání soudního rozhodnutí, které by ukládalo možnému škůdci povinnost provést vhodné a přiměřené opatření k odvrácení škody. Toto opatření však může soud uložit jen v případě, že negativní následek ještě nenastal, ale pouze hrozí. V případech, kdy již došlo ke vzniku škody nelze již použít toto ustanovení § 417 odst. 2 Obč. Zák., nýbrž je na místě použít tzv. negatorní žalobu podle ustanovení § 126 Obč. Zák.

Soudní praxe za vážné ohrožení považuje např. případ, kdy strom na sousedním pozemku zmohutní natolik, že za silného větru naráží do vedlejšího domu a hrozí poškozením jeho stěn a střechy (R 3/71).¹³

¹² Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2, 4 vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 407

¹³ Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář, 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 782.

Jiným příkladem může být případ, kdy je soused nadměrně ohrožován včelami, které chová druhý soused, pak je možné domáhat se, aby soused úly přemístil, aby vybudoval zábrany proti přelétání, nebo aby snížil počet včelstev (úlů).

Včelaři může být uložena povinnost podle § 417 odst. 1 Obč. Zák., provést vhodné a přiměřené opatření, k odvrácení škody hrozící sousedovi, trpícímu např. vážnou alergií na včelí bodnutí, i když nejde o chov vedoucí k obtěžování nad míru přiměřenou poměrům (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 22 Cdo 1421/2003 ze dne 27. 5. 2004).¹⁴

Z rozhodnutí (R 65/72¹⁵) vyplývá, že podle ustanovení § 417 Obč. Zák. je možné domáhat se pouze zákazu zásahů, které zatím jen hrozí, zatímco žalobou podle ustanovení § 126 Obč. Zák. je možné domáhat se zákazu zásahů již vykonaných, zásahů, které trvají, anebo jejichž opakování hrozí.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR (R 3/88¹⁶) k tomu ještě dodává, že povinnost něco konat lze uložit v rámci ochrany poskytované podle ustanovení § 417 odst. 2 Obč. Zák. Vlastníkovi lze uložit např. odstranění věci, lze-li to považovat za opatření vhodné a přiměřené k odvrácení hrozící vážné škody.

Současná právní úprava soukromého práva pojímá prevenční povinnost dosti široce. Do našeho soukromého práva tato zásada pronikla rekodifikací soukromého práva v roce 1964, do té doby občanský zákoník tuto zásadu neznal. Tehdy byla právě negativně vnímána absence prevenční povinnosti v občanském právu, a tak pod vlivem Lubyho koncepce¹⁷ byla do soukromého práva zavedena povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku ani k bezdůvodnému obohacení na úkor společnosti nebo jednotlivce.

V současném pojetí byla vyloučena prevenční povinnost při hrozbě bezdůvodného obohacení, ale prevence byla dále rozšířena o ochranu přírody a životního prostředí.

Návrh nového občanského zákoníku počítá i nadále se zachováním povinnosti předcházet škodám, ale již ne v tak širokém pojetí. Návrh se totiž inspirovuje v německém

¹⁴<http://www.slv.cz/pocitadlo/>

¹⁵ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání Praha:C.

¹⁶ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání Praha:C.

¹⁷ Luby, Š. Prevencia a zodpovednosť v občianskom práve I. 1 vydání. Bratislava. 1958, str. 30 a násl.

občanském zákoníku (BGB – ustanovení § 823 odst. 2), ale také především v Principech evropského deliktního práva (PETL)¹⁸. Principy evropského deliktního práva omezují povinnost chránit ostatní před škodou jen na případy stanovené zvláště zákonem, na případy, kdy jednatel vytváří nebo kontroluje nebezpečnou situaci, na případy, kdy to odůvodňuje zvláštní vztah mezi stranami, anebo vybízí-li k povinnosti závažnost újmy hrozící na jedné straně a možnost druhé strany škodu jednoduchým způsobem odvrátit.¹⁹

Pro budoucí úpravu se navrhuje obecnou prevenční povinnost zachovat, jednak k obecně uznávané zásadě *neminem laedere* i k principu našeho ústavního pořádku, podle něhož vlastnictví zavazuje (čl. 11 odst. 3 Listiny základních práv a svobod), jednak právě k Principům evropského deliktního práva a některým zahraničním vzorům. Především se navrhuje rozlišit prevenční povinnost v souvislosti s nebezpečím vzniku újmy konáním, tedy aktivním postupem jednatel osoby, která má obecně nastoupit jako bezvýjimečná, a proti tomu případy zvláštní, kdy nebezpečí újmy má svůj základ ve zvláště upravených situacích.

Návrh vychází z pojetí, že kdo v soukromém styku koná, má konat tak, aby z toho nevznikla bezdůvodná újma jinému. Zvláštní případy, které se pojí s povinností zakročit, jsou vytknuty jako vytvoření nebezpečné situace nebo kontrola nad ní a případ odůvodněný povahou poměru mezi osobami. Jinak se vyžaduje zakročení jen v případech, kdy lze hrozící újmu snadno odvrátit a kdy následky hrozící újmy zjevně převyšují námahu a úsilí, které je třeba k zákroku vynaložit.

Prevenční povinnost je v návrhu doplněna o stanovení notifikační povinnosti škůdce, která má poškozenému umožnit, aby sám mohl učinit opatření minimalizující mu dopad škodné události do jeho majetkové sféry. Návrh také přebírá dnešní ustanovení § 417 Obč. Zák., dle kterého má i ten, komu škoda hrozí, zakročit k jejímu odvrácení přiměřeným způsobem, a nikoli jen trpně přihlížet, jak vzniká a zvětšuje se. Nicméně se nově neukládá toto zakročení jako povinnost, je totiž soukromou záležitostí každého, jak nakládá s vlastním majetkem, to ostatně vyplývá ze zásady autonomie vůle i ze základního ustanovení o vlastnickém právu. Navrhuje se stanovit, že újma vzniká ve vlastní sféře jednatel osoby, v důsledku její pasivity, a proto nemá právo na její náhradu vůči jinému v tom rozsahu, v jakém škodě mohla zabránit.

18 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, str. 493

19 Eliáš K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář, 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 777.

Návrh nového občanského zákoníku také nově počítá s povinností nahradit škodu, která byla způsobena náhodou. V platné právní úpravě tento institut chybí, a tak se dnes vychází především ze zásady, že si škodu, vzniklou náhodou, nese poškozený ve své majetkové sféře sám.

Část třetí:

Obecný výklad o občanskoprávní odpovědnosti za škodu

3.1. Pojem odpovědnost za škodu

Platná právní úprava občanského práva nedefinuje pojem odpovědnost za škodu. Pokud si chceme tento pojem více přiblížit, nezbyvá nám nic jiného, než se podívat do právní literatury. Při bližším zkoumání právních textů zjistíme, že ani mezi autory právních studií o odpovědnosti za škodu neexistuje jednotné pojmání odpovědnosti v občanském právu. Nyní se zaměříme na názory nejvýznamnějších autorů o právní odpovědnosti.

Za našeho předního autora o právní odpovědnosti je považován V. Knapp²⁰. Knapp vnímá odpovědnost jako hrozbu sankcí za porušení povinnosti. Odpovědnost podle jeho názoru vzniká v okamžiku, kdy ze zákona začne subjektu sankce skutečně hrozit, tzn., že odpovědnost existuje už od vzniku primární povinnosti, v podobě hrozby sankcí.

Vlastní sankce je důsledkem, resp. druhým stádiem odpovědnosti. Subjekt, který je nositelem primární povinnosti odpovídá jak za splnění povinnosti, tak za její nesplnění.

Jiné pojetí právní odpovědnosti přináší Š. Luby.²¹ Luby definoval právní odpovědnost jako povinnost, která nastává až porušením právního vztahu. Tato povinnost je povinností odpovědnostní a v tomto smyslu má sekundární povahu. K jejímu vzniku je totiž zapotřebí existence primární povinnosti a porušení této primární povinnosti. Luby chápe odpovědnost jako sankci za porušení primární povinnosti, což vyjadřuje tím, že podle něj je cílem primární povinnosti původní

20 Knapp, V. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo I. 1956, str. 66 a násl.

21 Luby, Š. Prevencia a zodpovednost v občianskom práve I. 1 vydání. Bratislava. 1958, str. 30 a násl.

hospodářský cíl, odpovědnost má cíl reparační, tzn. především kompenzovat újmu vzniklou porušením původní povinnosti, která vyplývala z právního vztahu.

J. Švestka²² charakterizoval právní odpovědnost jako novou občanskoprávní povinnost, postihující rušitele původní právní povinnosti. Tato nová povinnost směřuje k obnovení porušených právních vztahů, má tedy funkci reparační, ale také působí preventivně výchovně na rušitele.

J. Švestka dále uvádí, že tomu, komu bylo protiprávním úkonem porušeno právo, vzniká nové oprávnění, jehož účelem je požadovat splnění odpovědnostní povinnosti. Obsahem nově vzniklého odpovědnostního právního vztahu je povinnost zavázaného subjektu splnit odpovědnostní povinnost a tomu odpovídající právo oprávněného subjektu.

M. Knappová²³ považuje za odpovědnost pouze důsledek nastupující při porušení primární povinnosti jako sankční vztah relativní povahy mezi konkrétním oprávněným subjektem a konkrétním subjektem povinným.

Na názory výše uvedených autorů navazuje např. J. Handlar,²⁴ který se zamýšlí nad pojmem odpovědnost v jeho více významech. Především upozorňuje na potřebu rozlišovat právní a mimoprávní obsah pojmu odpovědnost. Za právně relevantní považuje chápání pojmu odpovědnosti jako stavu, kdy je možno určitému subjektu přičíst jeho jednání, resp. následky jeho jednání, či jinou skutečnost. Dále uvádí, že odpovědnost by tak v právu zahrnovala různé případy a formy právního přičítání, tedy případy, kdy právo určitému subjektu za vymezených podmínek přičítá určité skutečnosti.

Z výše uvedeného je zřejmé, že ani dnes není právní teorie jednotná v pojmání odpovědnosti v právu. Názorů na vymezení pojmu právní odpovědnost je celá řada, nejvíce přijímaná koncepce je dnes s největší pravděpodobností teorie odpovědnosti jako sankční povinnosti, která vzniká porušením primární povinnosti.

Podle mého názoru je takové pojetí odpovědnosti naprosto příznačné, neboť právní povinnosti, které jsou obsahem odpovědnosti za škodu mají sankční charakter a jejich smyslem je odčinit porušení původní povinnosti.

22 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 38 a násl.

23 Knappová, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. 1 vydání. Praha: ČSAV, 1968, str. 203 a násl.

24 Handlar, J. Právní odpovědnost – netradiční zamyšlení nad tradičním pojmem. Právník, roč. CX

3.2. Funkce odpovědnosti za škodu

V otázce funkce odpovědnosti za škodu shodně většina výše zmíněných autorů poukazuje zejména na:

- preventivně výchovnou funkci odpovědnosti za škodu,
- funkci reparační, někdy i satisfakční.

J. Švestka k tomu uvádí, že jen zcela výjimečně sleduje založení odpovědnosti v občanském právu i cíl represivní. Represivní funkci jinak sledují především sankce ukládané trestním a správním právem, s čímž občanské právo počítá.²⁵

O preventivně výchovné funkci podávám výklad ve druhé části této práce, proto se nyní zaměřím na reparační funkci odpovědnosti za škodu.

Samotné preventivní působení na subjekty právní odpovědnosti by v současných podmínkách bylo nedostačující. Nicméně jistě není účelné dovozovat porušení preventivní povinnosti tam, kde není možné předvídat hrozící škodu. K tomu blíže rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 618/2001²⁶ ze dne 25. 2. 2003, kde Nejvyšší soud ČR dovodil následující: *„Každý je ve smyslu ustanovení § 415 Obč. Zák. povinen zachovávat takový stupeň bedlivosti (pozornosti), který lze po něm vzhledem ke konkrétní situaci rozumně požadovat a který je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku; uvedené ustanovení mu však neukládá povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik škody.“*

S ohledem na výše zmíněné je tedy nezbytné, aby právní úprava odpovědnosti za škodu zabezpečovala ochranu života, zdraví i majetku poškozených subjektů v důsledku škodní události. Právní úprava odpovědnosti by tak měla zajišťovat plnou náhradu škody poškozenému, a to buď formou náhrady v penězích, anebo uvedením do předešlého stavu.

V případě škody způsobené na zdraví škůdce poškozenému hradí i přiměřené peněžité zadostiučinění vytrpěných bolestí a ztížení společenského uplatnění, z toho důvodu hovoříme i o satisfakční funkci odpovědnosti v občanském právu.

Nicméně v případě škody způsobené na zdraví nelze hovořit o spravedlivé a úplné náhradě škody, z toho důvodu bylo také do občanského zákoníku zařazeno ustanovení §

25 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 38.

26 <http://www.slv.cz/pocitadlo/>

444 odst. 3, kde je stanoveno jednorázové odškodnění, jako zadostiučinění v případě smrti blízké osoby.

Toto ustanovení lze aplikovat pouze na případy usmrcení blízkých osob, proto se v případě poškození zdraví dovozují náhrady další nemajetkové újmy zejména ustanovením § 13 odst. 2 a 3 Obč. Zák.²⁷

K tomu jen dodávám, že návrh nového občanského zákoníku sice vychází nadále z koncepce, že se zásadně hradí majetková újma, zatímco nemajetková újma jen v případech zvláště stanovených, ale případy, kdy poškozenému vznikne právo na náhradu resp. odčinění nemajetkové újmy, jsou pojaty dosti široce.²⁸

Zásada plné náhrady škody tak patří k hlavním zásadám občanského práva. Tato zásada se následně uplatňuje v objektivním, nestranném a spravedlivém soudním procesu, navíc uskutečněném v přiměřených lhůtách (např. § 6 zák. č. 99/1963 Sb., v platném znění, občanského soudního řádu, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod).

Soudní ochrana subjektivních práv, včetně ochrany práv poškozených na náhradu škody patří k nejučinnějším zárukám jejich úspěšné realizace. Bez rychle a kvalitně působících soudů nemůže ve společnosti působit ani deliktní právo. Proto také důsledně uplatňovaná reparační funkce občanskoprávní odpovědnosti za škodu působí vždy zároveň zprostředkovaně i ve smyslu prevence, neboť plná náhrada škody působí výchovně nejen na samotného škůdce, ale i na všechny ostatní osoby k dobrovolnému zachování právních povinností, a tím i k předcházení škodám.²⁹

²⁷ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2, 4 vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 418.

²⁸ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, str. 494

²⁹ Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 333.

3.3 Vznik odpovědnosti za škodu

Okamžik vzniku občanskoprávní odpovědnosti je mezi našimi předními autory, (stejně jako definice pojmu), pojímán nejednotně. Sporná je především otázka, zda občanskoprávní odpovědnost vzniká již se vznikem původního občanskoprávního vztahu, nebo až v okamžiku, kdy dojde k porušení primární povinnosti.

V současné době převládá názor, podle kterého vzniká občanskoprávní odpovědnost až protiprávním úkonem, tedy porušením právní povinnosti.

J. Švestka³⁰ uvádí, že: *„občanskoprávně relevantní odpovědnost vzniká až tehdy, nastala-li další předpokládaná právní skutečnost, tj. došlo-li k porušení právní povinnosti a v důsledku toho k porušení (ohrožení) chráněného právního vztahu. Do té doby, než k takovému porušení právní povinnosti dojde, nemá založení občanskoprávní odpovědnosti funkční opodstatnění, neboli jinak vyjádřeno, není prostě potřebná. Občanskoprávní odpovědnost se nemůže v tomto stadiu ještě se svou reparační, resp. satisfakční funkcí uplatnit, neboť není zatím třeba nic obnovovat, ani poskytovat nějaké zadostiučinění.“*

J. Švestka dále uvádí, že: *„má-li se možnost vzniku občanskoprávní odpovědnosti přeměnit ve skutečnost, pak je k tomu zapotřebí existence určité další právní skutečnosti, s kterou příslušné normy občanského práva tuto změnu spojují. Touto právní skutečností je porušení právní povinnosti neboli protiprávní úkon. Porušení právní povinnosti se tak stává nezbytným předpokladem vzniku občanskoprávní odpovědnosti.“*

M. Knappová³¹ shodně upozorňuje na skutečnost, že právním předpokladem vzniku odpovědnosti je existence primární povinnosti, ale právním důvodem vzniku je až její porušení. Podle M. Knappové vzniká občanskoprávní odpovědnost toliko tehdy, byla-li porušena povinnost ve vztahu k určitému jedinci jako subjektu práva. Ve svých úvahách se zabývá také charakterem porušené povinnosti a dospívá k názoru, že primární povinnost, jejímž porušením vzniká občanskoprávní odpovědnost, nemusí být povinností občanskoprávní. Porušení jiné než občanskoprávní povinnosti je důvodem vzniku občanskoprávní odpovědnosti, jestliže z porušení jiné než občanskoprávní povinnosti vznikne majetková újma, která má být podle platného práva ekvivalentně vyrovnána, anebo vznikne popř. nemajetková újma, jejíž náhrada má povahu satisfakce.

30 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 43, 45.

31 Knappová, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. 1 vydání. Praha: ČSAV, 1968, str. 203 a

M. Knappová³² se také zabývá teoretickým rozlišením pojmu povinnost a odpovědnost, přičemž dospívá k názoru, že „*nejprve musí nezbytně existovat povinnost a pak teprve může vzniknout odpovědnost. Potřeba určitého chování a jí odpovídající zájem na něm zrodily určitou občanskoprávní povinnost. Tato povinnost se tedy stala prostředkem sloužícím k dosažení účelu, k němuž se upíná potřeba a zájem. Pokud není povinnost splněna a potřeba tak uspokojena, pak to znamená, že potřeba nezaniká, trvá dál a trvá i zájem na jejím uspokojení. Nezávisle na tom, zda původní povinnost zanikla, nebo trvá-li dál, se rodí další povinnost, která je ale silnější a označuje se jako odpovědnost*“. Odpovědnost je tedy ve vztahu k primární povinnosti povinností sekundární.

Zajímavá je také úvaha autorky, zda subjekt primární povinnosti musí být totožný se subjektem sekundární povinnosti, tj. zda má být odpovědný subjekt vždy také subjektem povinnosti porušené. Již z platné úpravy občanského zákoníku je zcela zřejmé, že existují případy, kdy je za škodu odpovědný někdo, kdo se žádného protiprávního úkonu nedopustil.

Typickým příkladem je odpovědnost za škodu způsobenou na vnesených nebo odložených věcech, která je upravená v § 433 a násl. Obč. Zák. V tomto případě totiž odpovídá provozovatel poskytující ubytovací služby, nebo služby, s nimiž je zpravidla spojeno odkládání věcí, bez ohledu na zavinění. Proto tedy pokud se mi v kadeřnickém salonu ztratí můj kabát, který jsem si pověsila na k tomu určený věšák, odpovědný za škodu je provozovatel salonu, i když vyjde najevo, že můj kabát odcizila jiná zákaznice salonu.

Odlišný případ je situace, která je upravená v § 422 Obč. Zák. Toto ustanovení upravuje odpovědnost za škodu způsobenou těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání, a to buď pro duševní poruchu, nebo z důvodu nezletilosti. V těchto případech za vzniklou škodu odpovídá ten, kdo zanedbal náležitý dohled nad takovou osobou. Ve své podstatě jde tedy o případ, kdy je odpovědný subjekt odlišný od subjektu, který porušil právní povinnost, ale základem této odpovědnosti je porušení povinnosti vlastní, tedy porušení náležitého dohledu nad osobou, která není schopna posoudit následky svého jednání, nejedná se tedy o typický příklad odpovědnosti jiného, než povinného subjektu.

M. Knappová se zabývá také důvodem vzniku odpovědnosti za škodu u subjektivní a objektivní odpovědnosti. Důvodem vzniku subjektivní odpovědnosti je podle autorky porušení právní povinnosti, zatímco u objektivní odpovědnosti za výsledek jde o mimoodpovědnostní závazek k náhradě škody. M. Knappová tak vůbec nepovažuje odpovědnost za výsledek občanskoprávní odpovědnosti, protože za základní znak odpovědnostní povinnosti považuje její sekundární povahu. V případě

32 Tamtéž

odpovědnosti za výsledek ovšem žádná primární povinnost není, tudíž nemůže vzniknout ani žádná sekundární povinnost.

S jiným názorem se můžeme setkat u V. Knappa³³, podle něhož odpovědnost vzniká v okamžiku vzniku primární povinnosti. Odpovědnost existuje do okamžiku porušení právní povinnosti v latentní formě, jako pouhá hrozba sankcí, v případě porušení právní povinnosti pak dojde ke vzniku odpovědnosti.

Podle mého názoru je logické pojetí odpovědnosti jako sekundární povinnosti, která vzniká až v případě porušení primární povinnosti. Nejprve tedy musí existovat určitá povinnost, a pokud dojde k protiprávnímu úkonu, tedy porušení práva, vzniká odpovědnost.

Poslední věc, na kterou bych chtěla upozornit v souvislosti se vznikem odpovědnosti za škodu je institut tzv. *culpy in contrahendo*.

Culpa in contrahendo je institut, který se vyskytuje v řadě právních úprav (např. v německém právu). V našich podmínkách není výslovně upraven, nicméně judikatura i doktrína dovozuje existenci tohoto institutu v našem právním řádu podle ustanovení § 415 Obč. Zák. ve spojení s § 420 Obč. Zák. Takové pojetí je jistě v souladu s ochranou dobré víry, vzájemného respektu subjektů práva a obecné prevence škod.

Jak uvádí J. Salač³⁴ *culpa in contrahendo* může vzniknout pouze na straně osob zúčastněných na jednání o určité smlouvě, přičemž tyto osoby odpovídají i za zavinění osob, jejichž služby využily při sjednávání dané smlouvy.

Mezi předpoklady vzniku odpovědnosti v těchto případech patří:

- existence vztahu důvěry smluvních stran, který byl založen zahájením smluvního jednání,
- zaviněné porušení povinnosti jednat v dobré víře v uvedeném právním vztahu,
- neexistence v právním řádu jiné formy odpovědnosti, která by daný případ pokryla.

Typickým příkladem *culpy in contrahendo* je přerušení nebo ukončení jednání o smlouvě, kdy ale nepostačuje prosté ukončení jednání, ale jednání musí být navíc ukončeno nebo přerušeno bez legitimního důvodu a vůči druhé straně musí být

³³ Knapp, V. Některé úvahy o odpovědnosti v občanském právu. Stát a právo I. 1956, str. 66 a násl.

³⁴ Salač, J. *Culpa in contrahendo* v českém právu? Právní rozhledy č. 9/2002, str. 413.

porušena povinnost jednat v dobré víře, pokud v ní byla vzbuzena důvěra, že smlouva bude s jistotou uzavřena.

Jiným příkladem předšmluvní odpovědnosti může být situace, kdy jedna smluvní strana neoznámí ostatním zúčastněným stranám informace, které jsou podstatné pro uzavření smlouvy. Informační povinnost ovšem není absolutní, měla by se týkat takových skutečností, které jsou známy pouze jedné straně, a tato strana ví, nebo by měla vědět, že rozhodnutí o uzavření smlouvy druhé strany závisí na znalostech těchto okolností. Informační povinnost samozřejmě nevylučuje určité smluvní riziko, které je ve smluvním vztahu přítomno vždy.

Otázka rozsahu náhrady škody není nikde pro případ předšmluvní odpovědnosti stanovena, nicméně se dovozuje, že v případě přerušení jednání je možné požadovat pouze náhradu již vynaložených nákladů. Pokud však nebyla uzavřena výhodnější smlouva z důvodu přerušení nebo ukončení jednání o uzavření smlouvy je možné požadovat i náhradu ušlého zisku. V této souvislosti je ale důležité upozornit na fakt, že důkazní břemeno nese poškozený.

Odpovědnost v právu se ve své podstatě zaměřuje především na odstraňování škodlivých následků, které vznikají při porušení právní povinnosti, a málo se zaměřuje na preventivní působení, které by se mělo snažit zabránit vzniku škod. K. Eliáš³⁵ proto upozorňuje na skutečnost, že *„cílem nové právní úpravy odpovědnosti v občanském právu by mělo být aktivní pojetí odpovědnosti, které bude prosazovat odpovědnost jako apriorní, sociálně determinovaný postoj jednající osoby vůči sobě samotné, vůči svému bezprostřednímu okolí i vůči společnosti.“*

35 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 774

Část čtvrtá:

Obecné předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu

Mezi obecné předpoklady vzniku občanskoprávní odpovědnosti patří:

- porušení právní povinnosti,
- vznik škody,
- příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody,
- zavinění, ve formě úmyslu nebo nedbalosti.

Odpovědnost za škodu můžeme rozlišovat na objektivní a subjektivní odpovědnost. Objektivní odpovědnost vzniká bez ohledu na zavinění. Obecně můžeme říci, že k tzv. přísné odpovědnosti, jak se objektivní odpovědnost také označuje, zákonodárce sahá v případě, že je tu dán určitý veřejný zájem zajistit takto účinnější právní ochranu poškozenému subjektu. Nejčastěji se tak jedná o případy, kdy hrozí zvýšené riziko škod na zdraví, životě a majetku. V praxi pak odpadá složité dokazování existence zaviněného protiprávního úkonu, přičemž ještě rozlišujeme absolutní objektivní odpovědnost a prostou objektivní odpovědnost. Rozdíl mezi nimi je ve stanovení liberačních důvodů pro škůdce. Prostá objektivní odpovědnost umožňuje škůdci, aby se odpovědnosti zprostil, pokud prokáže určitou zákonem stanovenou okolnost (liberační důvod). Naproti tomu absolutní objektivní odpovědnost nepřipouští škůdci možnost zprostit se odpovědnosti za žádných okolností.

Subjektivní odpovědnost je odpovědností, která předpokládá zavinění na straně škůdce. Subjektivní odpovědnost dělíme na úplnou subjektivní odpovědnost a odpovědnost za presumované zavinění. Rozdíl mezi zmíněnými typy subjektivní odpovědnosti je v dokazování zavinění. V případě presumovaného zavinění je na škůdci, aby prokázal, že škodu nezavinil, tzn., že důkazní břemeno ohledně zavinění leží na škůdci. Ostatní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu musí prokázat poškozený. Škůdce se ovšem může zprostit odpovědnosti, pokud prokáže, že škodu v konkrétním případě nezavinil. Úplná subjektivní odpovědnost nastává v případě, že důkazní břemeno ohledně všech předpokladů vzniku odpovědnosti za škodu, včetně zavinění leží na poškozeném.

V současné právní úpravě obecné odpovědnosti za škodu podle § 420 Obč. Zák. se vychází z principu presumovaného zavinění, tzn., že zavinění škůdce se ve formě nevědomé nedbalosti předpokládá, poškozený nemusí zavinění škůdce prokazovat a je na škůdci, aby prokázal opak, tedy vyvinil se. S presumovaným zaviněním, jak ho známe dnes z naší právní úpravy, se ale nesetkáme např. v Německu, kde vychází obecná odpovědnost z principu tzv. dokazovaného zavinění.

Návrh nového občanského zákoníku vychází z rozlišení odpovědnosti závazkové a mimozávazkové. Základní rozdíl mezi závazkovou a mimozávazkovou odpovědností je zejména skutečnost, že pro vznik povinnosti k náhradě škody způsobené porušením smlouvy se nevyžaduje zavinění. Nově škůdce nebude mít možnost vyvinít se z odpovědnosti tím, že prokáže, že škodu nezavinil. V návrhu je škůdci dána pouze možnost liberovat se důkazem, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli.

Naproti tomu vznik povinnosti k náhradě škody způsobené porušením povinnosti stanovené přímo zákonem se v návrhu spojuje se zaviněným porušením takové povinnosti, přičemž se stejně jako v současné právní úpravě předpokládá zavinění škůdci ve formě nedbalosti.

4. 1 Protiprávní úkon

Základním předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je porušení právní povinnosti. Doktrína vykládá protiprávní úkon jako projev lidské vůle, který může spočívat v aktivním konání i v opomenutí, a který je v rozporu s objektivním právem. Protiprávnost je tedy dána rozporem s objektivním právem, přičemž není rozhodné, zda došlo k porušení předpisů práva občanského nebo jiného právního odvětví, stejně tak není rozhodné, zda byla porušena právní povinnost v důsledku úmyslu nebo nedbalosti.

Rozpor s objektivním právem a protiprávnost jednání je dána nejen tehdy, když jednáající osoba přímo porušuje určitou právní normu, ale je dán i tehdy, když povinný subjekt svým jednáním určitou právní normu obchází.

Protiprávní úkon se označuje také jako delikt. V různých státech je pak pojem občanskoprávního deliktu pojímán různě. Tak např. rakouské nebo francouzské pojetí považuje za protiprávní každé jednání, které způsobuje škodu – pojetí tzv. generálního deliktu.

Naproti tomu angloamerické pojetí je odlišné v tom, že vůbec nezná pojem tzv. generálního deliktu, ale zná řadu jednotlivých zvláštních deliktů.³⁶

Podle naší současné právní úpravy není rozhodné, vyplývá-li porušená právní povinnost ze smlouvy, nebo přímo ze zákona. Návrh nového občanského zákoníku počítá s rozlišením závazkové a mimozávazkové odpovědnosti, jak o tom bylo pojednáno výše. Rozlišování závazkové a mimozávazkové odpovědnosti je upraveno v celé řadě právních řádů, návrh nového občanského zákoníku se inspiroval v této otázce zejména v právním řádu Nizozemí, Québecu nebo v Rusku.

Jak jsem již uvedla výše, porušení právní povinnosti může spočívat buď v aktivním jednání, anebo v opomenutí, pokud existovala povinnost jednat určitým způsobem. Není nutné, aby následkem protiprávního úkonu byla škoda, neboť ta je další podmínkou vzniku odpovědnosti za škodu a může existovat i vedle protiprávního úkonu. Není také důležité, zda jednající osoba věděla o tom, že porušuje právní povinnost, nebo ji chtěla porušit, protože tyto otázky se vztahují k zavinění, jakožto dalšímu předpokladu odpovědnosti za škodu.

V řadě právních předpisů je stanoveno, jak se má jednající osoba chovat, pokud ale neexistuje výslovná právní norma, která by ukládala povinnost nějakého chování je protiprávním jednáním každé chování, které porušuje obecnou povinnost počínat si tak, aby nedocházelo ke škodě na zdraví, majetku, právech jiného, přírodě a životním prostředí. Obecná prevenční povinnost sice nezakládá samostatnou skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu, ale porušení této povinnosti zakládá protiprávnost jednání takové osoby.

Ze samého pojetí protiprávnosti úkonu vyplývá, že protiprávní úkon může být pouze takový úkon, který je v rozporu s objektivním právem. Naopak protiprávní není takový úkon, který je objektivním právem dovolen, a to platí i tehdy, jestliže se určitou činností zasahuje škodlivými účinky do jinak chráněné osobní či majetkové sféry fyzické či právnické osoby. Takováto jednání obecně nazýváme jako okolnosti vylučující protiprávnost. Mezi nejvýznamnější z nich jsou především výkon subjektivního práva, jednání v nutné obraně, jednání v krajní nouzi, svépomoc, plnění zákonné povinnosti, svolení poškozeného.

V následujících řádcích bych se chtěla blíže věnovat jednání v nutné obraně, jednání v krajní nouzi a výkonu subjektivního práva.

36 Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 338.

Jednání v nutné obraně

Právní úpravu jednání v nutné obraně, stejně tak i v krajní nouzi, najdeme v § 418 Obč. Zák., kde se říká, že se z odpovědnosti vylučuje ten, kdo způsobil škodu, když odvracel hrozící nebezpečí nebo hrozící, trvajících útok a toto nebezpečí nebo útok sám nevyvolal.

Úprava v občanském zákoníku je naprosto v souladu s úpravou těchto institutů v trestním zákoně, zák. č. 140/1961 Sb., v platném znění, kde jsou tyto instituty dále rozvedeny.

Mezi zákonné předpoklady jednání v nutné obraně patří:

- přítomnost hrozícího nebo trvajících protiprávního útoku na vztahy chráněné občanským právem,
- přiměřenost nutné obrany povaze a nebezpečnosti útoku.

Útok je vykládán v občanském právu stejně jako v trestním právu, tzn., že útokem může být pouze úmyslné jednání jiného subjektu. Útokem nemůže být chování zvířete nebo počínání osoby nezpůsobilé posoudit následky svého chování, pak by se jednalo o jednání v krajní nouzi, nikoli v nutné obraně.³⁷

Další podmínkou je, že útok musí přímo hrozit, nebo trvat. Není možné dovodit nutnou obranu, pokud útok již skončil. Nejsložitější otázkou v souvislosti s nutnou obranou je otázka přiměřenosti nutné obrany. Podle ustálené judikatury a shodně tak i doktríny, má se za to, že nutná obrana nemusí být pouze pasivní, ale může být i aktivní. Pokud se nad tím zamyslíme, je jasné, že aby mohla být nutná obrana účinná, musí přemoci útok, který hrozí nebo trvá. Přiměřenost se posuzuje v každém případě individuálně, podle konkrétních okolností případu.

Dle mého názoru by se přiměřenost měla vykládat zejména s ohledem na mimořádnost, nepředvídatelnost útoku. Každý útok má především překvapit toho, proti komu je namířen. Moment neočekávání, překvapení je tak velmi silný, a proto se jinak může jevit situace, když je následně probírána a úplně jinak se jeví právě v okamžiku, kdy nastala. Při posuzování přiměřenosti nutné obrany je zajisté nutné také brát zřetel

³⁷ Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 342-343.

na způsob útoku, osobu útočnicka a osobu, proti které útok směřoval a samozřejmě na konkrétní okolnosti, např. zda byl útok spáchán v noci atd.

Důležitá je také okolnost, že při jednání v nutné obraně nemusí být zachována proporcionalita. Škoda, která je jednáním v nutné obraně způsobená, tak může být i větší než ta, která hrozila, nicméně je nutné zachovat jistou míru přiměřenosti nutné obrany. Pokud by došlo k situaci, kdy by bylo zjevné, že nutná obrana byla zcela zjevně nepřiměřená útoku, pak by to znamenalo protiprávnost takového jednání. Pokud by byla při překročení nutné obrany způsobena škoda, musel by ji odpovědný subjekt nahradit.

V praxi je asi velmi těžké rozlišit, kdy je nutná obrana zcela zjevně nepřiměřená útoku, je jisté, že takovým příkladem bude případ, kdy osoba, která je napadena jinou osobou slovně, použije na svou obranu fyzickou sílu a útočnickovi způsobí zranění, ale mohou se jistě vyskytovat i případy, kdy posouzení přiměřenosti není vůbec tak jednoduché. I když je v občanském zákoníku, v ustanovení § 418 odst. 2, stanoveno, že nutná obrana nesmí být zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku, vykládá se přiměřenost v občanském právu pod vlivem trestněprávní úpravy, která stanoví, že nutná obrana nesmí být **zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku**. Hlavním důvodem je sjednocení právní úpravy, ale také především přenesení rizika útoku na útočnicka.

Poslední věc, kterou ještě chci zmínit k nutné obraně je, že oprávněným jednat v nutné obraně je každý, a to tedy především ten, proti kterému útok směřuje, ale i ten, kdo vystupuje na obranu proti útoku hrozícímu jinému subjektu.

Jednání v krajní nouzi

Právní úprava jednání v krajní nouzi je obsažena v ustanovení § 418 odst. 1 Obč. Zák., kde se říká, že kdo způsobil škodu, když odvrátil přímo hrozící nebezpečí, které sám nevyvolal, není za ni odpovědný, ledaže by bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo jestliže je způsobený následek zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil.

Mezi podmínky jednání v krajní nouzi patří:

- přímo hrozící nebezpečí, které vyvolal někdo jiný,
- nebezpečí není ohrožený povinen snášet,
- nebezpečí nebylo možno za daných okolností odvrátit jinak,
- následek způsobený zákrokem nesmí být zřejmě stejně závažný anebo ještě závažnější než ten, který hrozil.

Jak je patrné, občanskoprávní úprava následků jednání v krajní nouzi se liší od úpravy v trestním právu. Ustanovení § 14 trestního zákona zajišťuje beztrestnost pro jednajícího, i pokud sám jednající v krajní nouzi stav ohrožení vyvolal. Úprava v Obč. Zák. je užší, neboť v případě, že stav krajní nouze vyvolal ten, kdo následně sám v krajní nouzi jedná, odpovídá za škodu způsobenou vyvolaným nebezpečím a odpovídá také za škodu způsobenou jednáním v krajní nouzi při odvrácení hrozícího nebezpečí.³⁸

Nyní trochu blíže k jednotlivým podmínkám krajní nouze.

Přímo hrozící nebezpečí je stav, při kterém hrozí vznik škody. Okolnost, kterou byl stav přímo hrozícího nebezpečí vyvolán, nemá význam pro posouzení jednání v krajní nouzi. Nebezpečí tedy může být vyvoláno jednáním člověka (pokud nemá podobu útoku), útokem nepoštvaného zvířete, přírodními událostmi atp.

Podmínka, že nebylo možno za daných okolností nebezpečí odvrátit jinak, vyjadřuje podmínku subsidiarity. Tato podmínka se chápe tak, že ohrožený musí využít všechny možné způsoby jednání tak, aby se nebezpečí vyhnul. Škoda, která je krajní nouzí způsobená by tak měla být posledním možným řešením hrozícího nebezpečí.

Poslední podmínkou je podmínka proporcionality. Posouzení otázky, zda následek způsobený jednáním v krajní nouzi je zřejmě stejně závažný, anebo ještě závažnější než ten, který hrozil, je na soudu. Soud při svém rozhodování vychází ze zhodnocení konkrétních okolností případu, přihlíží k rozsahu škody, k rozrušení ohroženého, k důležitosti porušeného právního vztahu, ale vychází také z tzv. objektivního měřítka – jak by se zachovala průměrně jednající osoba.

Judikatura např. shledala jako jednání v krajní nouzi, resp. v nutné obraně jednání druhá nájemkyně bytu, který zabránil vstupu pronajímatele (vlastníka domu) do pronajatého bytu za použití fyzické síly. V předmětné věci (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 424/2006 ze dne 27. 7. 2006³⁹) se jednalo o situaci, kdy pronajímatel a vlastník domu chtěl vstoupit do pronajatého bytu bez předchozího oznámení, za účelem rekonstrukčních prací, nájemkyně nechtěla pronajímatele do bytu vpustit a při potyčce s druhem nájemkyně utrpěl zranění spočívající v pohmoždění předloktí a zápěstí bez traumatických změn. Soud prvního stupně i vyšší soudy shledaly jednání vlastníka bytu jako protiprávní a jednání druhá nájemkyně jako jednání v krajní

38 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 80-81.

39 <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=31067&searchstr=25+Cdo+424%2F2006>

nouzi, resp. v nutné obraně, protože se dopustil protiprávního jednání, když bez souhlasu nájemkyně vstoupil do bytu, ať již za jakýmkoli účelem.

Výše zmíněný rozsudek potvrzuje, že k jednání v nutné obraně je oprávněn každý, tedy nejen osoba, které hrozí nebezpečí. Pokud ten, kdo jedná v krajní nouzi, vybočí z podmínek krajní nouze, zejména z podmínky proporcionality, pak jeho chování je protiprávní a nastupuje odpovědnost za škodu, kterou svým jednáním způsobil.

Výkon subjektivního práva

Výkon subjektivního práva vylučuje protiprávnost, jen pokud jsou při něm splněny všechny zákonné náležitosti. Občanský zákoník výslovně neříká, jak by ten, komu náleží určité právo, měl toto právo vykonávat, proto lze dovodit, že obecné náležitosti výkonu subjektivního práva jsou stanoveny v ustanovení § 3 odst. 1 Obč. Zák. a výkon subjektivního oprávnění musí být s nimi v souladu. Výkon práva vzniklého z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu, zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.

V těchto případech nejde pouze o výkon vlastnického práva, ale i o výkon jiných oprávnění vzniklých z občanskoprávních vztahů. V této souvislosti se setkáváme také s pojmem šikanózní výkon práva, který můžeme chápat tak, že oprávněná osoba vykonává své právo se záměrem jinému způsobit škodu, takové chování je nutné posoudit jako zneužití práva a osoba, která vykonává své právo v rozporu s ustanovením § 3 odst. 1 Obč. Zák. jedná protiprávně a odpovídá tak za vzniklou škodu.

2. Vznik škody

Vznik škody je druhým nezbytným předpokladem pro vznik odpovědnosti za škodu. Občanský zákoník používá pojem škoda na více místech, nikde ho však nedefinuje. Doktrína i judikatura⁴⁰ dnes všeobecně uznává, že škodou ve smyslu občanského práva se rozumí majetková újma, která je objektivně vyjádřitelná obecným ekvivalentem, tedy penězi. J. Švestka⁴¹ k pojmu škoda uvádí, že škodou ve smyslu občanského práva může být jen majetková újma, tj. újma, která nastala v majetkové sféře postiženého. Dále J. Švestka uvádí, že pod pojem škody ve smyslu občanského práva není možné zahrnout žádné jiné druhy újem než majetkové. Pokud majetkovou

40 Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR spis. zn. Cpj 87/70 ze dne 18. 11. 1970

41 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 86-88.

újmou nelze vyjádřit penězi nepřestává být majetkovou újmou, ale nelze ji označit jako škodu ve smyslu občanského práva.

Přesto občanský zákoník připouští v některých případech i náhradu nemajetkové újmy, zejména při škodě na zdraví, kdy lze jednorázově odškodnit bolesti poškozeného a ztížení společenského uplatnění. Bolestné a ztížení společenského uplatnění nejsou škodou ve smyslu občanského práva, protože nezasahují do majetkové sféry poškozeného, ale jedná se o nemajetkové újmy, se kterými občanský zákoník spojuje povinnost škůdce nahradit je jako určité zadostiučinění za vytrpěnou bolest a popř. ztížení společenského uplatnění. Nemajetková újma na zdraví se tedy bez dalšího nepovažuje za škodu, proto je nutné, aby občanský zákoník výslovně stanovil povinnost nahradit i tuto škodu (ustanovení § 444 Obč. Zák.). V případě nemajetkové újmy způsobené poškozenému na zdraví je největší úskalí v jejím vyčíslení.

Dnešní praxe je taková, že soud vychází z lékařského posudku, kde je stanoveno bodové ohodnocení jednotlivých škod na zdraví, tak jak jsou uvedeny v prováděcí vyhlášce Ministerstva zdravotnictví (vyhláška č. 440/2001 Sb.). Soud má možnost při stanovení výše nemajetkové újmy při škodě na zdraví v mimořádných případech, zvláštního zřetele hodných, zvýšit náhradu škody.

Zajímavá je skutečnost, že návrh nového občanského zákoníku nepočítá již nadále se systémem bodového ohodnocení utrpěných škod na zdraví, jak je tomu dnes, ale návrh vychází z toho, *„že při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozeného peněžitou částkou vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy“*⁴² (ustanovení § 2688 návrhu občanského zákoníku). *„Vznikla-li poškozením zdraví překážka tzv. lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění. Pokud nelze výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti“*.

Dle názoru M. Mikysky⁴³ takovýto systém v praxi fungovat příliš nebude. Mikyska uvádí, že bez právního předpisu, který by otažoval jednotlivé druhy zdravotních potíží a ze kterého by vyplývalo nějaké „základní“ právně garantované nárokové odškodnění za nemateriální újmy typu bolesti a ztížení společenského uplatnění, systém prakticky fungovat nemůže. Mikyska dále uvádí, že návrh opouští institut jednorázového odškodnění pozůstalých při úmrtí formou pevných částek. Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku odůvodňuje tento záměr tím, že „cena“ ztráty blízké osoby je vždy individuální a podporuje tento argument různými

42 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

43 Mikyska, M. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku-krok kupředu nebo zpět? Právní rozhledy č. 22/2008, str. 827-828.

situacemi v rodinném životě, kdy je třeba brát zřetel na to, jak manželství dlouho trvalo, zda manželé žijí odloučeně nebo zda se rozvádějí. M. Mikyska k tomu uvádí, že takováto argumentace není korektní, protože se nejedná o typické životní situace.

Podle mého názoru je argumentace autorů návrhu občanského zákoníku velmi příznačná. Musíme mít na zřeteli fakt, že v našich podmínkách, kdy roční počet rozvodů tvoří jednu polovinu počtu uzavřených sňatků ročně, dochází běžně k situacím, kdy manželé žijí odloučeně a každý si vede svůj život. Pak by nebylo úplně spravedlivé, kdyby jednorázové odškodnění při úmrtí manžela, měla dostat osoba, která již nepocítuje žádnou újmu nastalým úmrtím druhého manžela, a to jen proto, že se nachází v určitém právním postavení. Institut jednorázového odškodnění pozůstalým při úmrtí poškozeného sice dnes představuje určitý minimální nárok pozůstalých, ale myslím si, že právo by nemělo regulovat cenu lidského života.

V občanském zákoníku existuje ustanovení § 13 o ochraně osobnosti, toto ustanovení umožňuje právě např. i pozůstalým, aby uplatnili své právo na odškodnění při úmrtí blízké osoby. Soudy dnes umožňují přiznat při úmrtí blízké osoby peněžitou náhradu nejen podle ustanovení § 444 odst. 3 Obč. Zák., ale při zvlášť závažných dopadech úmrtí blízké osoby na rodinný život přiznávají peněžitou náhradu i podle ustanovení § 13 odst. 2 Obč. Zák.

Ustanovení § 444 odst. 3 Obč. Zák. se mi tedy jeví jako nadbytečné, protože v praxi se lidé spíše domáhají náhrady podle § 13 odst. 2 Obč. Zák., protože umožňuje přiznat vyšší peněžní částky, než jsou částky stanovené za úmrtí ve výše zmíněném ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku. Jen pro úplnost musím dodat, že si nedovedu představit situaci, kdy by úmrtí blízké osoby nemělo zvlášť závažný dopad na rodinný život.

Dělení škody

Škodu v občanském právu můžeme dělit z celé řady hledisek. Základní členění škody vychází z toho, do jaké majetkové sféry bylo vznikem škody zasazeno. Škodu pak členíme na:

- skutečnou škodu,
- ušlý zisk.

Za skutečnou škodu právní doktrína považuje majetkovou újmu, která je vyjádřitelná v penězích a spočívá ve zmenšení majetku poškozeného. Vyjadřuje tak, že poškozený musí vynaložit určité náklady, aby odstranil znehodnocení svého majetku. Podle judikatury se za škodu považuje v případě neoprávněného užití motorového vozidla, které bylo poškozeno nejen škoda vzniklá na vozidle, ale i hodnota

spotřebovaných pohonných hmot (R 27/1977)⁴⁴. Za skutečnou škodu lze považovat také náklady, které musel poškozený vynaložit na obstarání nové věci, když původní věc již není možné pořídit (R 5/1978)⁴⁵.

Ušlý zisk je majetková újma, která je vyjádřitelná v penězích a spočívá v tom, že v důsledku škodné události nedošlo k rozmnožení majetkových hodnot poškozeného, ač se to, nebýt škodné události, dalo s ohledem na pravidelný chod věci odůvodněně očekávat.⁴⁶

V případě ušlého zisku musí být jednoznačně prokázáno, že by k rozmnožení majetku, za obvyklého chodu věcí skutečně došlo. Hradí se pouze zisk, o kterém je třeba mít důvodně za to, že by při obvyklém chodu činností nastal, nehradí se hypotetický ušlý zisk. Jako ušlý zisk byl judikován případ, kdy se obchodní zástupce včas nedostavil k obchodnímu jednání, v důsledku autonehody, a bylo mu tak znemožněno uzavřít určitou smlouvu (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1946/2000 ze dne 24. 5. 2001⁴⁷).

Škodu můžeme také dělit podle toho, zda byla způsobena na věcech nebo na zdraví.

Škoda na věcech může být buď skutečná škoda, nebo ušlý zisk. U škody na zdraví se hradí náklady na léčení, ztráta na výdělku, bolesti a ztížení společenského uplatnění, náklady na výživu pozůstalých a náklady pohřbu, přičemž u ztráty na výdělku se hradí ztráta po dobu pracovní neschopnosti a ztráta na výdělku po skončení pracovní neschopnosti, nebo při invaliditě.

Škodu můžeme také dělit na škodu osobní a majetkovou, kritériem tohoto dělení je skutečnost, zda škodní událost zasáhla do osobní sféry poškozeného (typicky do jeho zdraví), nebo do sféry majetkové.

44 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 820.

45 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 820.

46 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 89.

47 <http://www.nsoud.cz/rozhod.php?action=read&id=3796&searchstr=25+Cdo+1946%2F2000>

4.3 Příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody

Příčinná souvislost je třetím nezbytným předpokladem pro vznik občanskoprávní odpovědnosti za škodu. Vztah příčinné souvislosti musí být dán mezi protiprávním úkonem nebo zákonem kvalifikovanou událostí a škodou.

Jelikož má příčinná souvislost objektivní povahu, bude na poškozeném, aby prokázal protiprávnost úkonu, vznik škody a příčinnou souvislost mezi škodou a protiprávním úkonem. Bezpečné zjištění existence příčinné souvislosti samo o sobě zpravidla ještě nezakládá vznik odpovědnosti za škodu, neboť ke vzniku odpovědnosti za škodu občanské právo vyžaduje existenci protiprávnosti, vznik škody a zpravidla také zavinění.⁴⁸

V případě, že jsou ostatní předpoklady vzniku odpovědnosti za škodu prokázány, musí být také nepochybně prokázána příčinná souvislost, tento požadavek vyplývá i z ustálené judikatury. Příčinnou souvislost mezi jednáním škůdce a vzniklou škodou nelze dovodit ze skutečnosti, která je již sama následkem, za nějž škůdce odpovídá z jiného právního důvodu. Tak je tomu např. tehdy, utrpěl-li někdo škodu v důsledku reakce (šoku) na zprávu o smrtelném úrazu jiné osoby, který škůdce způsobil, a za škodu z něho odpovídá (R 7/1979)⁴⁹.

Otázka příčinné souvislosti mezi určitým protiprávním úkonem a konkrétní škodou je vždy otázkou skutkovou, tzn., že soud zjišťuje její existenci a vyřešení této otázky nelze uložit znalci.

Mezi protiprávním úkonem a vznikem škody musí existovat vztah příčiny a následku. Existuje-li ve vztahu ke škodě několik relevantních příčin, musí soud zjistit a vyhodnotit jejich vliv ve vztahu ke škodě.⁵⁰ Protiprávní úkon nemusí být jedinou příčinou vzniku škody, stačí, že je jednou z příčin, která se podílí na škodlivém následku, zároveň musí být příčinou podstatnou. Pokud soud zjišťuje příčinnou souvislost, musí se zaměřit na ty příčiny a následky, které jsou významné z hlediska občanskoprávní odpovědnosti za škodu. Postup soudu je takový, že nejprve zjišťuje

48 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 99.

49 Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vydání, Praha:C. H. BECK, 1994, str. 716.

50 Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání Praha:C. H. BECK, 1994, str. 711 a násl.

škodu, jakožto majetkovou újmu. Po zjištění škody se soud dále zabývá příčinou, která vedla ke vzniku škody, přičemž musí z komplexu příčin izolovat pouze tu, se kterou občanské právo spojuje vznik odpovědnosti za škodu, tedy protiprávní úkon nebo zákonem kvalifikovanou škodnou událost. Dále soud posuzuje, zda je právě tento zjištěný protiprávní úkon skutečně relevantní příčinou vzniku škody⁵¹.

V případě vzniku objektivní odpovědnosti za škodu se musí soud zabývat nejen dokazováním existence příčinné souvislosti mezi vznikem škody a protiprávním úkonem škůdce, nýbrž musí také vyloučit liberační důvody, které by mohly škůdce zbavit jeho odpovědnosti za škodu. Mezi liberační důvody patří zejména jednání škůdce v nutné obraně, nebo v krajní nouzi.

Jelikož sám občanský zákoník nikde nedefinuje pojem příčinné souvislosti, právní doktrína vytvořila několik teorií, které pojem příčinné souvislosti objasňují.

Mezi nejvýznamnější teorie patří teorie podmínky, která se uplatňuje především v oblasti trestního práva a teorie adekvátní příčinnosti, ta se uplatňuje v občanském právu.

Teorie podmínky je založena na předpokladu, že protiprávních úkonů je více a všechny jsou si rovny v tom, že by bez žádného z nich škoda nenastala.

Podle teorie adekvátní příčinnosti je škoda způsobena jen tehdy, jestliže je podle obvyklého chodu věcí a zkušeností adekvátním důsledkem protiprávního úkonu. Tato teorie tedy znamená, že odpovědnost za způsobenou škodu může být přiznána pouze subjektu, pro nějž byla škoda z objektivního hlediska předvídatelná⁵².

V případě, že je jednou z příčin vzniku škody jednání poškozeného, pak škůdce neodpovídá za škodu v tom rozsahu, v jakém si ji poškozený způsobil sám. V rozsahu, v jakém se na vzniku škody podílel sám poškozený, je právě pro nedostatek příčinné souvislosti vyloučena odpovědnost škůdce.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1946/2000⁵³ ze dne 24. 5. 2001 vyplývá, že: „*znemožnil-li škůdce zaviněným poškozením vozidla poškozenému,*

51 Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 354.

52 Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 356-357.

53 <http://www.nsouid.cz/rozhod.php?action=read&id=3796&searchstr=25+Cdo+1946%2F2000>

aby se dostavil k obchodnímu jednání, odpovídá mu za ušlý zisk, o nějž poškozený přišel absencí u tohoto jednání; okolnost, že škůdce zároveň odpovídá za škodu na vozidle poškozeného, nevylučuje příčinnou souvislost mezi porušením právní povinnosti ústící v poškození vozu a škodou, která poškozenému vznikla tím, že nedošlo k uzavření smluv, z nichž mu měl vzniknout prospěch.“

Výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, podle mého názoru, vykládá pojem příčinné souvislosti dosti široce, neboť není úplně jisté, zda by k uzavření smluv na obchodním jednání skutečně došlo. Takovýto výklad by mohl vést až k absurdním situacím.

Z rozhodnutí SJ č. 94/2003⁵⁴ vyplývá skutečnost, že: „majetková újma, která spočívá nikoli ve vadnosti samotného předmětu sjednané opravy, ale ve znehodnocení opravované věci v důsledku vadně provedené opravy, je škodou, která vznikla jako následek vadného provedení díla a je odškodnitelná v rámci náhrady škody.“

4. Zavinění

Zavinění představuje subjektivní předpoklad odpovědnosti za škodu v občanském právu. Tento předpoklad se nevyžaduje u všech typů odpovědnosti za škodu, typicky v případech tzv. objektivní odpovědnosti za škodu, která představuje odpovědnost za výsledek, bez zřetele na zavinění. V případě obecné odpovědnosti za škodu, upravené v ustanovení § 420 Obč. Zák. se zavinění vyžaduje, nicméně ve formě nevědomé nedbalosti se zavinění škůdce presumuje.

Zavinění je obvykle definováno, jako psychický (vnitřní) vztah odpovědného subjektu k vlastnímu protiprávnímu úkonu a ke vzniklé škodě. Zavinění je založeno na spojení prvku vědění, spočívajícího ve vědomosti předvídání určitého výsledku a prvku vůle, který je naplněn tím, že subjekt projevuje vůli tím, že něco chce, ale také tím, že je s něčím srozuměn. Podle odstupňování prvků vědění a vůle pak rozlišujeme různé formy zavinění, konkrétně úmysl a nedbalost, přičemž úmysl může být přímý a nepřímý, nedbalost pak dělíme na vědomou a nevědomou. Při vymezení těchto pojmů vychází občanské právo z vymezení v trestním zákoně, neboť občanský zákoník tyto pojmy nikde zvlášť neupravuje.

Přímý úmysl je dán u škůdce tehdy, pokud věděl, že svým jednáním může způsobit škodu a nadto ji také chtěl způsobit. O nepřímý úmysl jde pak v případě, že škůdce věděl, že svým jednáním může způsobit škodu a se škodlivým následkem byl také srozuměn, pro případ, že ke škodě dojde.

⁵⁴ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vydání, Praha:C.H. BECK, 1994, str. 717.

Vědomá nedbalost je dána, pokud škůdce věděl, že svým jednáním může způsobit škodu, ale spoléhal na skutečnost, že ke vzniku škody nedojde. Nevědomá nedbalost znamená, že škůdce nevěděl, že svým jednáním může způsobit škodu, ačkoli podle okolností a vzhledem ke svým osobním poměrům to vědět měl a mohl.

V případě úmyslné formy zavinění je prvek vědění, tedy rozumová složka dána tím, že škůdce ví, že škodlivý následek nastane nebo může nastat. U nepřímého úmyslu škůdce ví o možnosti vzniku škody, nikoli o nevyhnutelnosti, tak jako u přímého úmyslu. Prvek vůle je dán tím, že škůdce v případě přímého úmyslu chce škodu způsobit a v případě nepřímého úmyslu je s protiprávním následkem svého chování, tedy se způsobením škody, srozuměn. Vůle škůdce se musí vztahovat nejen k chování škůdce, ale i k následku tohoto chování.

Nedbalostní forma zavinění je charakteristická tím, že zde není dána složka vůle v pozitivním smyslu, ale volní prvek spočívá v nedostatku vůle škůdce k odvrácení škody. Při nedbalostním zavinění škody tak není dána vůle, která by směřovala ke vzniku škody, projev vůle u škůdce nesměruje k protiprávnímu následku, nicméně v případě vědomé nedbalosti jednající osoba neprojeví dostatečné úsilí k odvrácení škody a bez přiměřených důvodů spoléhá na to, že ke škodě nedojde, tím je dán volní prvek. V případě nevědomé nedbalosti pak jednající osoba nevyvine dostatek úsilí k tomu, aby získala potřebné informace o situaci, za kterou jednala, ačkoli tak učinit mohla. Prvek vědění je dán u nedbalosti tím, že odpovědná osoba si byla vědoma možnosti způsobení škody, v případě nevědomé nedbalosti spočívá prvek vědění v nedostatku potřebné vědomosti o možnosti způsobení škody, ačkoli takovou vědomost měl odpovědný subjekt mít.

Z nauky trestního práva vyplývá, že měřítkem nedbalosti je zachování určité míry opatrnosti. Nedbalostně proto jedná ten, kdo nedodržuje míru opatrnosti, ke které je v rámci okolností povinen a podle svých subjektivních možností také schopen dodržovat.

Rozdíl jednotlivých forem zavinění v trestním a občanském právu je dán právě v tom, že občanské právo vychází při posuzování jednotlivých forem zavinění z objektivního měřítka, zatímco trestní právo z měřítka subjektivního. V občanskoprávní odpovědnosti za škodu musí být tedy v případě vědomé nedbalosti zkoumáno, zda důvody, na které škůdce spoléhal, jsou objektivně, tedy pro každého srovnatelného člověka, přiměřené.

Zkoumání formy zavinění může mít význam pro vznik odpovědnosti za škodu, např. ustanovení § 424 Obč. Zák. vyžaduje úmysl pro vznik odpovědnosti za škodu. Forma zavinění se zkoumá u škůdce s ohledem na konkrétní okolnosti případu, ale

vychází se také z objektivního měřítka (používá se tzv. konkrétnost objektivního měřítka⁵⁵).

Platná právní úprava obecné odpovědnosti za škodu v občanském zákoníku spočívá na subjektivním principu, ovšem zavinění škůdce se ve formě nevědomé nedbalosti presumuje. Pokud se chce škůdce zprostit své odpovědnosti za škodu, musí proto prokázat, že škodu nezavinil. V případech, kdy se pro vznik odpovědnosti za škodu vyžaduje úmyslné zavinění, nebo tam, kde se poškozený dovolává úmyslu škůdce, se důkazní břemeno přesouvá na poškozeného, který musí úmyslné zavinění škody prokázat.

Rozlišování forem zavinění má svůj význam i pro stanovení rozsahu náhrady škody a také pro možnost moderace náhrady škody. Ustanovení § 450 občanského zákoníku umožňuje soudu náhradu škody přiměřeně snížit, pokud jsou zde dány důvody zvláštního zřetele hodné. Moderační právo ovšem soudu nenáleží v případě, že byla škoda způsobena úmyslně.

V občanskoprávní nauce se ovšem také můžeme setkat s pojmem hrubá nedbalost. Tento pojem byl do občanského zákoníku zaveden zákonem č. 131/1982 Sb., tato forma zavinění se uplatňovala zejména při stanovení výše náhrady škody, neboť občanský zákoník zmiňuje právě tuto formu zavinění v ustanovení § 447 odst. 2 Obč. Zák. Dnes je toto ustanovení občanského zákoníku obsoletní díky změně právních předpisů pracovního práva.

Vznikne-li určitému subjektu škoda a není možné žádnému jinému subjektu přičíst odpovědnost za škodu, jedná se o náhodu v právním slova smyslu (casus).

Za náhodu se obecně neodpovídá, v dnešní právní úpravě obecně platí, že nahodilá škoda postihuje toho, komu se přihodila, určité výjimky bychom ovšem našli v případě objektivní odpovědnosti za škodu podle ustanovení § 421 a 421a Obč. Zák., kde se hovoří o odpovědnosti za škodu způsobenou na věci, jež je předmětem smluvního závazku a odpovědnosti za škodu způsobenou okolnostmi, které mají původ v povaze přístroje nebo jiné věci, jichž bylo při plnění závazku použito.

V návrhu nového občanského zákoníku je institut náhody v právním smyslu výslovně obsažen, a to sice v ustanovení § 2719, kde se říká, že škodu způsobenou náhodou nahradí ten, kdo dal ze své viny k náhodě podnět, zejména tím, že porušil příkaz nebo poškodil zařízení, které má nahodilé škodě zabránit.

55 Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vydání, Praha:C.H. BECK, 1994, str. 712.

Část pátá:

Subjekty odpovědnosti za škodu

Mezi subjekty občanskoprávní odpovědnosti za škodu patří fyzické osoby, právnické osoby a stát, popř. vyšší územní samosprávné celky.

5. 1. Fyzické osoby

V případě fyzických osob musíme rozlišovat, zda by jejich odpovědnost měla být založena na objektivním nebo subjektivním principu.

Pokud fyzická osoba odpovídá za škodu podle ustanovení občanského zák., které zakládá objektivní odpovědnost za škodu, např. ustanovení § 421, § 421a, § 433 Obč. Zák., pak není nutné, aby byla fyzická osoba deliktně způsobilá. V těchto případech můžeme dovodit odpovědnost za škodu i u osoby postižené duševní poruchou, popř. i u nezletilé osoby.

Druhým případem je odpovědnost za škodu, která je založená na subjektivním principu, tzn. odpovědnost za zavinění. Aby mohla být fyzické osobě uložena povinnost k náhradě škody z titulu odpovědnosti za škodu, musí být taková osoba deliktně způsobilá. Občanský zákoník stanovuje předpoklady pro vznik deliktní způsobilosti v ustanovení § 422 Obč. Zák. Prvním předpokladem pro deliktní způsobilost je dosažení zletilosti, tedy dosažení 18 let věku. Druhým předpokladem je neexistence duševní poruchy, která by vylučovala u fyzické osoby schopnost rozeznávací, popř. předvídavost, nebo schopnost posoudit následky svého jednání.

Ustanovení § 422 Obč. Zák. za určitých okolností dovozuje deliktní způsobilost i u osoby stížené duševní poruchou, nebo osoby nezletilé. Je tomu tak tehdy, jestliže s ohledem na konkrétní situaci a s přihlédnutím k věku fyzické osoby, popř. s přihlédnutím k charakteru duševní poruchy je takováto osoba schopna posoudit následky svého jednání a své jednání ovládnout. Pojem duševní porucha je vykládán v občanském právu tak, že se jedná o psychický stav fyzické osoby, který u ní vylučuje náležitý výkon buď rozumové, nebo volní složky způsobilosti, anebo obou složek. Z hlediska deliktní způsobilosti není rozhodující, zda je duševní porucha dlouhodobá, nebo je přechodného rázu a působila pouze v okamžiku způsobení škody.

V případě, kdy se fyzická osoba sama zaviněně uvede do stavu, kdy není schopna rozpoznat následky svého jednání nebo své jednání ovládnout (např. škoda

způsobená fyzickou osobou v opilosti, po požití návykové látky atd.), se odpovědnost za způsobenou škodu odvozuje z jednání, kterým se osoba do stavu vylučujícím deliktní způsobilost uvedla. Osoba, která způsobí škodu ve výše uvedeném stavu, tedy odpovídá za způsobenou škodu, přičemž odpovídá za zavinění, jímž se do stavu duševní poruchy, ve kterém způsobila škodu, sama přivedla⁵⁶.

5. 2. Právnícké osoby

Konstrukce odpovědnosti právníckých osob za způsobenou škodu vychází, stejně jako u fyzických osob, z deliktní způsobilosti. V případě objektivní odpovědnosti se zavinění nevyžaduje, pokud jde ale o obecnou odpovědnost právníckých osob podle ustanovení § 420 odst. 2 Obč. Zák. vyžaduje se i u právníckých osob zavinění. Zavinění jako vnitřní vztah škůdce k vlastnímu protiprávnímu úkonu a ke škodě není možné zkoumat u právnícké osoby jako takové, ale je nutné tento vztah zkoumat u fyzických osob, které za právníckou osobu jednají. Způsobilost právnícké osoby k zavinění vzniká spolu se vznikem právnícké osoby.

Jestliže škodu způsobí fyzická osoba v postavení statutárního orgánu právnícké osoby, připisuje se odpovědnost za takto způsobenou škodu samotné právnícké osobě. Jiná je situace pokud právnícká osoba užije k uskutečňování své činnosti jiné osoby, např. zaměstnance, svého člena, pak za škodu způsobenou protiprávním úkonem těchto osob odpovídá právnícká osoba, jen pokud byla škoda způsobena takto použitými osobami a současně při uskutečňování činnosti právnícké osoby.

Zaměstnanci právnícké osoby poškozeným neodpovídají samy, ale je dána odpovědnost právnícké osoby, odpovědnost zaměstnanců se pak řídí předpisy pracovního práva, či jinými právními předpisy⁵⁷. Důležitá je také okolnost, zda byla škoda způsobená zaměstnancem právnícké osoby při plnění úkolů právnícké osoby, nebo zda zaměstnanec sledoval své vlastní zájmy. Jde-li o případ, že se činnost zaměstnance, nebo použité osoby neděla v rámci činnosti právnícké osoby, ale v rámci vlastního zájmu, pak nastupuje odpovědnost osoby jednající za právníckou osobu. Bylo by jistě nespravedlivé, kdyby měla nést odpovědnost právnícká osoba za zaměstnance, který např. vykrade byt, kde má opravit elektroinstalaci. Naopak pokud by zaměstnanec při opravě elektroinstalace např. poškodil vybavení bytu, pak je na místě odpovědnost právnícké osoby za škodu způsobenou svým zaměstnancem.

⁵⁶ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 464.

⁵⁷ Tamtéž, str. 465- 466.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 21 Cdo 1148/2002⁵⁸ ze dne 24. 2. 2003 poukazuje na to, že: „za činnost v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů je třeba považovat vedle činnosti konané přímo na příkaz zaměstnavatele též činnost vykonávanou bez vnějšího podnětu jiných osob, pouze na základě vlastního rozhodnutí zaměstnance; rozhodující je, zda z hlediska věcného, místního i časového jde objektivně o činnost konanou pro zaměstnavatele.“

5. 3. Stát, vyšší územní samosprávné celky

Odpovědnost státu a územních samosprávných celků v samostatné působnosti za škodu způsobenou v soukromoprávních vztazích se posuzuje stejným způsobem, jako odpovědnost právnických osob⁵⁹.

K odpovědnosti územního samosprávného celku, konkrétně obce se vyslovil i Nejvyšší soud ČR ve svém rozhodnutí spis. zn. 25 Cdo 532/2007 ze dne 12. 12. 2007⁶⁰, kde vylíčil, že rozhodování obce o výběru provozovatele svého majetku (veřejného osvětlení) není výkonem veřejné moci a nelze tak s ním spojovat odpovědnost obce podle zák. č. 82/1998 Sb., ale přichází v úvahu pouze obecná odpovědnost za škodu podle ustanovení § 420 a násl. Obč. Zák. Dispozice s obecním majetkem má tedy soukromoprávní povahu.

Pokud jde ovšem o škodu, která byla způsobená při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem (tedy o škodu způsobenou v případě obcí a krajů v rámci přenesené působnosti), odpovídá stát a územní samosprávné celky podle zvláštního zákona, a sice zákona č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů. Tato odpovědnost je založena na přísném objektivním principu.

58 <http://www.slv.cz>

59 Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 467.

60 <http://www.slv.cz/pocitadlo/>

Část šestá:

Rozsah a způsob náhrady škody

6. 1. Rozsah náhrady škody

Náhradou škody obecně rozumíme to, co má škůdce poškozenému nahradit. Rozsah náhrady škody pak vyjadřuje škodu kvantitativně, tzn., že stanoví do jaké výše je škůdce povinen poškozenému nahradit způsobenou škodu. Náhrada škody by měla být tak dostatečná, aby poškozenému bylo umožněno obnovit stav před vznikem škody.

Občanský zákoník rozlišuje, při stanovení rozsahu náhrady škody, zda se jedná o škodu způsobenou na věci, nebo o újmu, způsobenou na zdraví, přičemž nečiní rozdíl v rozsahu náhrady škody, podle stupně zavinění. Platná právní úprava občanského práva nestanoví žádnou maximální hranici při náhradě škody a neumožňuje, aby poškozený uzavřel se škůdce dohodu o náhradě škody, předtím než ke škodě dojde. Po vzniku škody je podle platné právní úpravy možné, aby se škůdce s poškozeným dohodl o rozsahu náhrady škody.

Při způsobení škody na věci, popř. majetku je škůdce povinen poškozenému nahradit veškerou způsobenou škodu, tzn. skutečnou škodu i ušlý zisk.

Skutečnou škodou se rozumí škoda, která spočívá ve zmenšení majetku poškozeného, ke kterému došlo v důsledku škodní události.

Při poškození nových věcí se vychází z ceny takových věcí, u starší věci se vychází z tzv. obecné ceny, kterou má taková věc v době poškození (R 27/77⁶¹).

Podle ustanovení § 443 Obč. Zák. se při stanovení výše škody na věci, vychází z ceny věci v době poškození. V praxi jsou velmi časté případy, kdy je poškozena věc, která není zcela nová, tzn., že je opotřebovaná. Judikatura pak náhradu škody vykládá v tom smyslu, že není možné, aby se poškozený obohatil na úkor škůdce tím, že by došlo ke zhodnocení věci.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 408/2005⁶² ze dne 18. 5. 2006 vyjádřil názor, že při stanovení výše škody vzniklé poškozením věci použité a částečně

61 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 983.

62 <http://www.slv.cz/pocitadlo/>

opotřebované musí být přihlédnuto k obvyklé (tržní) ceně věci v době poškození a k rozsahu poškození, přičemž od částky vyjadřující náklady na opravu věci musí být odečtena částka odpovídající zhodnocení věci její opravou proti původnímu stavu.

Podle *současné právní úpravy* odpovídá náhrada za zničenou část věci ceně opravy. Od ceny opravy se však odečítá částka *odpovídající zhodnocení věci její opravou oproti původnímu stavu*. Pokud dojde v důsledku škodní události ke zničení určité části věci, pak škůdce nebude poškozenému hradit náklady na opravu věci, tzn. výměnu věci, ale při stanovení výše náhrady škody se bude přihlížet k opotřebení poškozené věci. Zbývající část opravy nese poškozený sám. Při poškození např. motoru osobního automobilu je poškozenému při následné opravě vyměněn poškozený motor za nový, přičemž škůdce hradí poškozenému pouze část opravy, která spočívá v ceně opotřebovaného motoru, zbývající část opravy, tj. rozdíl ceny nového motoru a motoru opotřebovaného, hradí poškozený.

Při stanovení výše náhrady škody by měl soud také vycházet z povahy poškozené věci. Pokud už totiž není možné koupit věc, kterou subjekt po uzavření smlouvy o jejím dočasném užívání ztratil nebo zničil, potom je skutečnou škodou i hodnota nákladů na obstarání této věci např. zhotovením té samé věci nové (R 5/78⁶³).

Ušlým ziskem se pak rozumí majetková újma, která vznikne proto, že díky škodní události nedojde k očekávanému rozmnožení majetku poškozeného. Ušlý zisk nemůže být pravděpodobný, ale musí být jisté, že při pravidelném průběhu věci by došlo k rozmnožení majetku poškozeného. Judikatura dovodila, že ušlým ziskem je např. ztráta předpokládaného zisku provozovatele prodejny za dobu uzavření prodejny při provádění mimořádné inventury, např. při vloupání se do prodejny (R 22/1979⁶⁴). Ušlým ziskem je i majetková újma spočívající v tom, že pro neplatnost závěti zaviněné notářem se závětí povolánému dědici nedostalo dědictví (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1294/2001 ze dne 25. 2. 2003⁶⁵).

63 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 983.

64 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 983.

65 <http://www.slv.cz/pocitadlo/>

Ušlý zisk dovedl Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí spis. zn. 25 Cdo 1946/2000⁶⁶ ze dne 24. 5. 2001, když uvedl, že: „znemožní-li škůdce zaviněným poškozením vozidla poškozenému, aby se dostavil k obchodnímu jednání, odpovídá za ušlý zisk, o nějž poškozený přišel absencí u tohoto jednání.“

Újma na zdraví

V případě újmy na zdraví vzniká poškozenému, popř. pozůstalým několik oprávnění, a to jak na náhradu materiální, tak nemateriální újmy. Újma na zdraví se odškodňuje v penězích, a to buď jednorázovými částkami, nebo opakujícím se plněním.

Materiální újmu při škodě na zdraví tvoří náhrada za ztrátu na výdělků poškozeného, náhrada důchodu, náhrada nákladů léčení. Nemateriální újmu tvoří náhrada za bolest a náhrada za ztížení společenského uplatnění. Výše zmíněná jednotlivá oprávnění jsou dílčími nároky a uplatňují se i posuzují se samostatně.

Škodní událost, jejímž následkem dojde k úmrtí poškozeného, zakládá pozůstalým právo na náklady na výživu pozůstalým, jednorázové odškodnění za ztrátu blízké osoby a právo na náhradu přiměřených nákladů pohřbu. Výše dílčích nároků vznikajících při újmě na zdraví je limitována ohledem na spoluzavinění poškozeného a v některých případech je výše nároku limitována i podzákonným právním předpisem, nebo principem přiměřenosti.

1. Materiální újma na zdraví

- Náhrada za ztrátu na výdělků

Ztrátou na výdělků se rozumí majetková újma, která poškozenému vznikla v důsledku poškození zdraví protiprávním úkonem. Náhrada za ztrátu na výdělků představuje dva samostatné nároky, a to náhradu za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti a náhradu po skončení pracovní neschopnosti. Z charakteru tohoto dílčího práva vyplývá, že toto oprávnění náleží pouze poškozenému za předpokladu, že mu ztráta nebyla uhrazena dávkami z nemocenského pojištění, nebo z dávek sociálního zabezpečení, podle příslušných právních předpisů. Výše náhrady se u zaměstnanců stanoví v poměru k jejich dosavadnímu příjmu, u podnikatelů se vychází z posledního daňového přiznání.

Náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti činí rozdíl mezi průměrným výdělkem před újmou na zdraví a výší nemocenského. Občanský zákoník

⁶⁶ <http://salvia2.gurkol.net/>

sám nikde pojem průměrný výdělek neupravuje, podle ustanovení § 2 odst. 1 nařízení vlády č. 258/1995 Sb., se jím ovšem rozumí průměrný výdělek zjišťovaný pro pracovněprávní účely. Nemocenské se poskytuje zpravidla po dobu jednoho roku od začátku pracovní neschopnosti. Judikatura dovodila, že náhrada za ztrátu na výdělkem po dobu pracovní neschopnosti náleží poškozenému i po skončení pracovního poměru v případě, že pracovní poměr byl s poškozeným ukončen právě v důsledku poškození zdraví (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1383/2002 ze dne 30. 7. 2003⁶⁷).

Náhrada za ztrátu na výdělkem po skončení pracovní neschopnosti nebo při invaliditě tvoří rozdíl mezi průměrným výdělkem před poškozením zdraví a výdělkem dosahovaným po poškození zdraví s připočtením případného invalidního důchodu⁶⁸. Pokud poškozený dosahuje po skončení pracovní neschopnosti výdělkem jen s vynaložením většího úsilí nebo se zvýšenou námahou měl by tuto skutečnost soud při stanovení výše náhrady vzít do úvahy.

Rozdíl mezi náhradou za ztrátu na výdělkem a náhradou za ztížení společenského uplatnění vyjadřuje rozhodnutí R 22/92⁶⁹, kdy v souvislosti s vlivem poškození zdraví na výkon zaměstnání se v rámci náhrady za ztrátu na výdělkem odškodňuje snížení výdělkem, zatímco v rámci náhrady za ztížení společenského uplatnění se odškodňuje omezení možností seberealizace společenského uplatnění v návaznosti na výkon povolání bez přímé souvislosti s výší výdělkem (odškodnění tu přichází v úvahu i kdyby ke snížení výdělkem nedošlo).

Jestliže dojde k podstatné změně poměrů, která odůvodňuje změnu rozhodnutí o náhradě za ztrátu na výdělkem, lze se takové změny domáhat i u soudu, podle ustanovení § 163 odst. 1 občanského soudního řádu. Podstatná změna poměrů musí být trvalá a musí nastat především na straně poškozeného.

67 <http://www.slv.cz/pocitadlo/>

68 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 174.

69 Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář, 10. vydání, Praha:C. H. BECK, 2008, str. 1150.

- Náhrada za ztrátu na důchodu

Poškozenému přísluší v případě újmy na zdraví i právo na náhradu za ztrátu na důchodu, přičemž výše náhrady činí rozdíl mezi výší důchodu, na který poškozenému vznikl nárok a mezi výší důchodu, na který by mu vznikl nárok, kdyby nedošlo ke snížení jeho výdělku v důsledku škody na zdraví.⁷⁰

- Náhrada nákladů léčeni

Poškozený má nárok na náhradu vynaložených nákladů na léčení pouze za předpokladu, že tyto nebyly uhrazeny ze všeobecného zdravotního pojištění. Náklady vynaložené na léčení musí být především účelné a musí jimi být sledováno zlepšení zdravotního stavu poškozeného. Výše náhrady nákladů vynaložených na léčení není ničím limitována. Podle výkladu soudů se za náklady vynaložené na léčení považují nejen náklady na nemocniční ošetření, léčebné pomůcky a prostředky, léky, ale i náklady spojené s rehabilitační léčbou, náklady spojené s přibráním ošetřovatele, náklady spojené s přilepšením na stravě, náklady na dietní stravování nebo náklady nejbližších příbuzných poškozeného spojené s návštěvami nemocného v nemocnici; musí jít o náklady prokazatelně vynaložené. Požadavek účelnosti samozřejmě sleduje, aby se povinnost k náhradě škody vztahovala jen na ty výdaje, které byly skutečně potřebné ke zlepšení zdravotního stavu poškozeného (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1875/2003, ze dne 30. 11. 2004).⁷¹

Náhrada těchto nákladů se poskytuje tomu, kdo je skutečně vynaložil, přičemž nárok na náhradu těchto nákladů je přípustný i pokud poškozený v průběhu léčení zemřel. Povinnost tvrzení a důkazní břemeno nese poškozený, popř. osoba, která náklady skutečně vynaložila, při neunesení důkazního břemene nelze náhradu nákladů na léčení přiznat.

70 Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 373.

71 <http://salvia2.gurkol.net/>

2. *Nemateriální újma na zdraví*

- Bolestné, Ztížení společenského uplatnění

Podle ustanovení § 444 odst. 1 Obč. Zák. se při škodě na zdraví jednorázově odškodňují bolesti poškozeného a ztížení jeho společenského uplatnění.

Bolestmi se rozumí fyzické i duševní strádání, které poškozenému vzniklo v souvislosti s protiprávním úkonem nebo právně kvalifikovanou skutečností zakládající právo na náhradu škody.⁷²

Bolest samozřejmě nelze ocenit v penězích, a proto náhrada za vytrpěné bolesti má spíše satisfakční funkci, vyjadřujíc to, aby si poškozený mohl dopřát určité zlepšení své majetkové situace. Nárok na náhradu za vytrpěné bolesti má poškozený, pokud u něj nastaly při způsobení zdravotní újmy jako takové, tedy již při zranění, anebo až při následném léčení. Bolestné lze přiznat i z důvodu rehabilitace, jde-li o odstraňování pracovního úrazu (R 38/64⁷³). Právo na náhradu za vytrpěné bolesti je osobní právo, které smrtí poškozeného zaniká, a to i tehdy, jestliže poškozený ještě za svého života vůči škůdci právo uplatnil, bylo o něm soudem pravomocně rozhodnuto, avšak nebylo před smrtí poškozeného splněno.⁷⁴

Ztížení společenského uplatnění nastává u poškozeného, jestliže zdravotní újma, kterou utrpěl, má trvalé, nepříznivé důsledky pro jeho běžný život.

Odškodňuje se tak omezená možnost seberealizace poškozeného ve sféře společenského, rodinného i kulturního života, stejně tak újma, která spočívá v tom, že poškozený má díky následkům újmy na zdraví omezenou možnost volby povolání. Mezi formy ztížení uplatnění ve společnosti patří taková zranění, která jsou viditelná navenek, ale i zranění, která viditelná nejsou, a přesto znamenají omezení pro poškozeného v jeho dosavadním životě.

Viditelným ztížením uplatnění ve společnosti je např. zohyždění, přičemž za zohyždění je nutné rozumět zohyždění trvalejšího rázu, které omezuje poškozeného

72 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008,

73 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1000.

74 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 179.

v normální náplni života tím, že jej vylučuje z uplatnění ve společnosti, ve sportu, v kulturním životě apod., tak je tomu, i když se následky poranění projevují spíše v celém počínání a chování poškozeného (grimasy, porucha chůze, způsob jednání s lidmi), než v tělesném zohyzdění (R 59/57⁷⁵).

Stejně hledisko se uplatňuje i na případy, kdy je možné některé následky zranění odstranit plastickou operací, ale plastická operace je spojena s takovým nebezpečím nebo bolestmi poškozeného, že to na něm nelze spravedlivě požadovat. Náhrada se neposkytuje za viditelné poškození, které je přechodné, nebo nepatrné. Mezi zranění, která nejsou viditelná, a přesto ztěžují poškozenému jeho uplatnění ve společnosti, patří např. porušení nervové soustavy, nedoslýchavost atd.⁷⁶ Stejně jako právo na náhradu bolestného, je i právo na náhradu ztížení společenského uplatnění osobním právem, které smrtí poškozeného zaniká.

V souvislosti s bolestným a ztížením společenského uplatnění se setkáváme s jednou z největších potíží, která se vyskytuje v praxi, a to je vyčíslení bolestného a ztížení společenského uplatnění. Výše náhrady za vytrpěnou bolest a za ztížení společenského uplatnění se určuje podle vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb.

Vyčíslení náhrady újmy způsobené na zdraví probíhá tak, že soud si nechá vypracovat znalecký posudek od lékaře, který provede bodové ohodnocení zranění poškozeného, s tím, že 1 bod má hodnotu 120,- Kč. U více následků jednoho zranění se bodové ohodnocení sčítá.⁷⁷ Bodové hodnocení se provádí u poškozeného po stabilizaci jeho zdravotního stavu. Jelikož by byly přiznávány finanční částky poškozeným velmi nízké, může soud podle ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky ve zvlášť výjimečných případech hodných mimořádného zřetele náhradu škody zvýšit. Aplikační praxe soudů potvrzuje, že soudy tak dělají velmi často. Ustanovení § 7 odst. 3 vyhlášky č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, umožňující mimořádné zvýšení odškodnění, patří k právním normám s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, tj. k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, ale závisí, v každém konkrétním případě, na úvaze soudu.

75 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1000.

76 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 180.

77Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 991.

Uvedené ustanovení tak přenechává soudu, aby v každém jednotlivém případě sám vymezil hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností, tedy aby sám podle svého uvážení posoudil, jaké zvýšení náhrady je v konkrétní posuzované věci „*přiměřené*“. Úvaha soudu v tomto směru tedy není zcela neomezená, neboť právní předpis tím, že rámcově stanoví předpoklady pro vznik nároku na základní výměru odškodnění a pro vznik nároku na jeho zvýšení, stanoví zároveň hlediska, ke kterým je třeba přihlížet a jimiž (jejich vzájemnou návazností a kombinací) je úvaha soudu o míře „*přiměřenosti*“ zvýšení v jednotlivých zcela výjimečných případech hodných mimořádného zřetele usměrňována.

Případem „hodným mimořádného zřetele“ je podle nálezu Ústavního soudu České republiky spis. zn. III. ÚS 350/03⁷⁸ ze dne 29. 9. 2005 např. nevratné a trvalé poškození zdraví, v důsledku něhož došlo k omezení funkčnosti jednoho z nejvýznamnějších orgánů v lidském těle (ledvin) jako celku.

Ústavní soud je názoru, že při posuzování míry zvýšení náhrady škody podle § 7 odst. 3 vyhlášky je třeba vycházet z principu proporcionality a přihlídnout k závažnosti způsobené škody, možnosti jejího vyléčení či eliminace následků a k míře zavinění. Judikatura Ústavního soudu tedy v podstatě požaduje, aby některá kritéria posuzování práva na náhradu za bolest nebo náhradu za ztížení společenského uplatnění byla zohledněna dvakrát. Jednou je zohledňuje lékař, v rámci stanovení počtu bodů pro konkrétní následek a po druhé je zohledňuje soud při zvyšování náhrady podle § 7 odst. 3 vyhlášky.⁷⁹

Náhrada za bolest a ztížení společenského uplatnění se poskytuje jednorázově. Poškozenému může vzniknout ze škodné události v případě pozdějšího zhoršení již ustáleného zdravotního stavu i další nárok na náhradu ztížení společenského uplatnění, u takového nároku nelze paušálně vycházet z toho, že promlčecí doba k vykonání práva na náhradu ztížení společenského uplatnění začíná vždy běžet prvního dne po skončení pracovní neschopnosti poškozeného, nárok je tu třeba posuzovat samostatně, tzn. má samostatnou subjektivní promlčecí dobu a je rozdílný začátek jejího běhu (R 9/86⁸⁰).

78 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 998.

79 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 996.

80 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1000.

Také v případech náhrady bolesti je možné domáhat se dalšího nároku za náhradu za bolest (ustanovení § 4 odst. 4 vyhlášky 440/2001 Sb.).

V praxi se můžeme setkat s jevem, kdy někteří poškození žalují náhradu vzniklé újmy na zdraví nikoli podle ustanovení § 444 Obč. Zák., ale podle ustanovení § 13 odst. 2 Obč. Zák. Dle § 13 odst. 1 Obč. Zák. má fyzická osoba právo se zejména domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu její osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby jí bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Dle ustanovení § 13 odst. 2 Obč. Zák., pokud by se nejevilo postačujícím zadostiučinění podle odst. 1 zejména proto, že byla ve značné míře snížena důstojnost fyzické osoby nebo její vážnost ve společnosti, má fyzická osoba též právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích, výši náhrady přitom určí soud s přihlédnutím k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k porušení práva došlo.

Rozdíl mezi náhradou škody a nemajetkovou újmou podle § 13 odst. 2 Obč. Zák. je v otázce promlčení těchto práv. Judikatura zastávala názor, že právo na náhradu nemajetkové újmy podle § 13 odst. 2 Obč. Zák. se nepromlčuje, kdežto právo na náhradu škody podléhá obecné promlčecí době. Pro poškozené měl tento výklad velký význam, neboť v případě uběhnutí obecné promlčecí doby ještě měli možnost uplatnit své právo prostřednictvím ustanovení § 13 odst. 2 Obč. Zák.⁸¹.

Jistou nejistotu do výkladu výše zmíněného ustanovení přinesl rozsudek Vrchního soudu v Olomouci, spis. zn. 1 Co 63/2003⁸², který vyslovil, že právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích podle § 13 odst. 2 Obč. Zák. je právem majetkové povahy a promlčuje se v obecné promlčecí době.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 30 Cdo 1522/2007⁸³ ze dne 28. 6. 2007 naopak setrvává na názoru dosavadní judikatury a uvádí, že „*právo na ochranu osobnosti fyzické osoby občanský zákoník upravuje jako jednotné právo, jehož úkolem je v rámci občanskoprávní oblasti zabezpečit respektování osobnosti fyzické osoby a její všestranný svobodný rozvoj. V tomto uceleném a jednotném rámci práva na ochranu osobnosti existují dílčí práva, která zabezpečují občanskoprávní ochranu jednotlivých hodnot, resp. stránek fyzické osoby jako neoddělitelných součástí její celkové fyzické a*

81 Doležal, A., Doležal, T. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. Právní rozhledy, 2008, č. 15, str. 565.

82 Doležal, A., Doležal, T. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. Právní rozhledy, 2008, č. 15, str. 566.

83 Doležal, A., Doležal, T. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. Právní rozhledy, 2008, č. 15, str. 566.

psychicko-morální integrity osobnosti. Zadostiučinění podle § 13 Obč. Zák. může spočívat buď v morálním plnění, anebo v peněžitém plnění.“

Na závěr uvádí Nejvyšší soud ČR ve svém odůvodnění, že právo na ochranu osobnosti fyzické osoby je podle § 13 Obč. Zák. subjektivním právem, proto se jedná o právo nepromlčitelné. Nepromlčitelnost tohoto práva má především zdůraznit satisfakční funkci tohoto práva, přičemž právo na náhradu škody má ze své povahy spíše převažující reparační funkci.

Občanskoprávní a obchodněprávní kolegium Nejvyššího soudu ČR ovšem neakceptovalo stanovisko výše zmíněného rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR a přiklonilo se k závěru Vrchního soudu v Olomouci, když nedoporučilo rozsudek k publikaci.

3. Náhrada při úmrtí poškozeného

- Náhrada nákladů na výživu pozůstalých

Právo na náhradu nákladů na výživu náleží pozůstalým, kterým zemřelý výživu poskytoval nebo byl povinen poskytovat, přičemž tento stav musí existovat v době úmrtí poškozeného a na straně pozůstalých musí být současně dána potřeba výživy. Oprávnění lze pozůstalým přiznat, jen pokud jejich potřeby nejsou kryty dávkami z důchodového zabezpečení. Výše náhrady se odvíjí od průměrného výdělku zemřelého a od odůvodněných potřeb pozůstalých, přičemž náhrada nákladů na výživu pozůstalých nesmí být vyšší než částka, která by náležela zemřelému poškozenému jako náhrada za ztrátu na výdělku po skončení pracovní neschopnosti. Toto oprávnění představuje opakující se peněžitou náhradu za usmrcení poškozeného.

- Náhrada nákladů pohřbu

V případě usmrcení poškozeného škůdce hradí také přiměřené náklady spojené s pohřbem. Jedná se o náklady, které vznikly těm, kdo je skutečně vynaložili v důsledku vypravení pohřbu. Toto oprávnění zahrnuje náklady účtované pohřebním ústavem za pohřeb, hřbitovní poplatky, výdaje na zřízení pomníku nebo desky do 20.000,- Kč, cestovní výdaje.⁸⁴ Tyto náklady se nahrazují v přiměřeném rozsahu, pokud nejsou uhrazeny pohřebním poskytovaným podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších právních předpisů.

⁸⁴ Fiala, J., Kindl, M., a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007, str. 648.

Jednorázové odškodnění za ztrátu blízké osoby

Ustanovení § 444 odst. 3 občanského zákoníku zakotvuje oprávnění pro v něm uvedené osoby na jednorázové odškodnění v případě ztráty blízké osoby. Výše odškodnění je stanovena pevnými částkami, přičemž pozůstalý může vedle tohoto práva uplatnit i právo na odškodnění za ztrátu blízké osoby podle ustanovení § 13 občanského zákoníku o ochraně osobnosti. Institut jednorázového odškodnění při úmrtí blízké osoby byl do občanského zákoníku doplněn novelou, zákonem č. 47/2004 Sb. a nutno říci, že v soudní praxi není vnímán zcela jednotně. Veřejnosti se zejména nelíbí skutečnost, že život člověka je oceněn určitou peněžitou částkou, která je stanovena právním předpisem.

Judikatura pak doplnila, že právo na jednorázové odškodnění je součástí práva na náhradu škody a v případě, že ztráta blízké osoby znamená mimořádně závažný důsledek pro pozůstalé, může být jednorázové odškodnění doplněno peněžitým zadostiučiněním podle ustanovení na ochranu osobnosti, tedy podle ustanovení § 13 Obč. Zák., kde výše náhrady škody není nijak limitována.

Podle mého názoru je opravdu složité vyčíslovat náhradu, za ztrátu blízké osoby pevně stanovenou částkou, z pohledu pozůstalých je ztráta blízké osoby vždy mimořádně závažným důsledkem. Návrh nového občanského zákoníku již nadále nepočítá s jednorázovým odškodňováním při úmrtí poškozeného.

6. 2. Způsob náhrady škody

Způsob náhrady škody upravuje ustanovení § 442 Obč. Zák. Původní znění tohoto ustanovení preferovalo naturální restituci, avšak novela občanského zákoníku, provedená zákonem č. 509/1991 Sb. s účinností od 1. 1. 1992 naturální restituci předradila náhradu škody v penězích.

Způsob náhrady škody volí poškozený, jednou provedenou volbu může změnit pouze výjimečně. Současná právní úprava tedy na prvním místě uvádí náhradu škody v penězích, pouze za splnění určitých podmínek může poškozený požádat o náhradu škody uvedením do původního stavu. Podmínkou náhrady škody uvedením do původního stavu je, že tato možnost je objektivně možná a je účelná, tzn., že je možné obnovit stav před vznikem škody. V praxi se naturální restituce dnes již moc nepoužívá a přednost má náhrada škody v penězích, typickým příkladem naturální restituce byl

případ, kdy soud uložil škůdci povinnost uvést do původního stavu obytný dům, poškozený stavebními pracemi škůdce v blízkosti domu (R 21/84⁸⁵).

Obecným důvodem pro preferování náhrady škody v penězích je okolnost, že by bylo pouze na škůdci, jak se vypořádá s povinností uvést např. poškozenou věc do původního stavu, opravu by tak nemusel provést kvalitně a vznikl by nový spor mezi škůdcem a poškozeným o způsob provedení opravy. Někdy se také stává, že v případě naturální restituce má poškozený právo na náhradu nákladů za dočasnou nemožnost užívání věci v důsledku probíhající opravy věci, dochází tak ke kombinaci naturální restituce a peněžité náhrady škody. Při opravitelném poškození předmětu skutečnou škodu představuje náklad na nutnou opravu, pokud se věc uvedla do stavu, v jakém byla před poškozením; pokud opravou nebude odstraněno znehodnocení, je možné žádat též další náhradu z tohoto důvodu (R 17/62⁸⁶).

Náhrada škody v penězích musí být stanovena v takové výši, aby umožnila poškozenému obnovit stav před vznikem škody. Důkazní břemeno ohledně výše způsobené škody stíhá poškozeného. Při stanovení výše náhrady škody způsobené na věci je třeba vycházet z nákladů, které je třeba vynaložit na uvedení věci do původního stavu, není-li uvedení věci do původního stavu možné, pak vodítkem pro stanovení výše náhrady škody je výše nákladů, které jsou vynaložené k tomu, aby odškodnění bylo poskytnuto jinak než uvedením věci v předešlý stav, např. náklady na obstarání stejné nebo obdobné věci (R 25/90⁸⁷).

Náhrada újmy způsobené na zdraví se poskytuje v penězích, přičemž se jedná o jednorázovou náhradu újmy způsobené na zdraví (náhrada za ztížení společenského uplatnění, za vytrpěnou bolest, za náklady léčeni), nebo o náhradu ve formě peněžitého důchodu (náhrada za ztrátu na výdělků, náhrada nákladů na výživu pozůstalým).

85 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 983.

86 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 982.

87 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 984.

Návrh občanského zákoníku

1. *Způsob náhrady škody*

Návrh občanského zákoníku se co do způsobu náhrady škody vrací ke stavu, který u nás byl do přijetí novely občanského zákoníku č. 509/1991 Sb., tedy na první místo navrácí uvedení do předešlého stavu a peněžítá náhrada má přicházet v úvahu pouze za předpokladu, že o ni požádá poškozený, nebo pokud nebude uvedení do původního stavu možné. Shodně se současnou právní úpravou je na poškozeném, jaký si zvolí způsob náhrady škody. Princip naturální restituce se má uplatnit i pro případy nemajetkové újmy, kdy peněžitou náhradou bude možné žádat, jen pokud nelze újmu odčinit jinak⁸⁸.

2. *Rozsah náhrady škody*

Návrh vychází z teze, že se zásadně hradí pouze škoda na majetku, a to v rozsahu skutečné škody i ušlého zisku. V určitých situacích se však hradí i nemajetková újma. Nemajetková újma se hradí, jestliže není majetková újma možná, nebo kdyby nepřiznání této újmy odporovalo obecně uznávaným zásadám spravedlnosti.

Náhrada nemajetkové újmy se přiznává při protiprávních zásazích do osobnostních práv člověka nebo do podobných práv právnické osoby. Při újmě způsobené na zdraví se nadále nebude vycházet z bodového ohodnocení újmy na zdraví, stanové vyhláškou Ministerstva zdravotnictví, stejně tak by měla být opuštěna zásada stanovení jednorázového odškodnění v případě úmrtí blízké osoby. Ustanovení § 2773 návrhu stanoví, že: „*při ublížení na zdraví odčiní škůdce újmu poškozenému peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy; vznikla-li poškozením zdraví překážka lepší budoucnosti poškozeného, nahradí mu škůdce i ztížení společenského uplatnění; nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“. Následující ustanovení návrhu dodává, že: „*při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manželu, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení; nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*“.

Důvodová zpráva k návrhu k tomu uvádí, že není žádný důvod založit manželů nebo sourozenci právo při usmrcení druhého manžela či sourozence na zaplacení částky

⁸⁸ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

240.000,- Kč nebo 175.000,- Kč, jak je tomu v současné právní úpravě. Za určitých okolností to může být příliš málo, za jiných příliš mnoho.

Důvodová zpráva dále uvádí, že odpovědnost za spravedlivé rozhodnutí v konkrétním případě nemůže ze soudce nikdo sejmout. Navrhuje se také stanovit, že nemajetkovou újmu má hradit i ten, kdo způsobil škodu úmyslně, z touhy ničit či ublížit nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky, anebo způsobil-li škodu porušením důležité povinnosti z hrubé nedbalosti, pokud náhradu nemajetkové újmy odůvodňují zvláštní okolnosti.

Návrh počítá s tzv. náhradou ceny zvláštní obliby při poškození ze svévole nebo škodolibosti, zde návrh vychází z § 1172 vládního návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937. Ze svévole škodí ten, kdo např. poškrábe lak aut zaparkovaných na parkovišti. Jestliže někdo zničí jinému schválně jedinou památku na své nejbližší, pak nelze škodu nahradit penězi rovnajícími se obvyklé ceně věci. Z tohoto důvodu se navrhuje, aby náhrada škody plnila nejen reparační funkci, ale i funkci satisfakční. V praxi se má postupovat tak, že výši náhrady škody určí poškozený a pokud ji nebude chtít uznat škůdce, pak určí cenu zvláštní obliby soud.⁸⁹

Část sedmá:

Uplatnění práv z odpovědnosti za škodu

Jestliže nedojde k mimosoudnímu vyřešení práv z odpovědnosti za škodu, nezbyvá poškozenému nic jiného, než uplatnit svůj nárok v občanskoprávním řízení. Došlo-li způsobením škody ke spáchání trestného činu, tedy k naplnění všech znaků skutkové podstaty trestného činu, pak je možné, aby poškozený uplatnil nárok na náhradu škody v trestním řízení, kdy trestní soud rozhoduje v rámci tzv. adhezního řízení o náhradě škody.

Mělo-li by být ale podrobně doplněno dokazování, aby byla škoda objasněna, trestní soud odkáže poškozeného na občanskoprávní řízení, stejně tak postupuje soud v případě, že obžalovaného zproští obžaloby.⁹⁰ Soud rozhodující v civilním řízení je pak

⁸⁹ Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, str. 506, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>

⁹⁰ , Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. 4. vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 493 a násl.

v těchto případech vázán trestním rozhodnutím, co se týče skutečnosti spáchání trestného činu a osoby pachatele trestného činu. Jestliže byl obžalovaný zproštěn obžaloby, není takový výrok pro civilní soud závazný, nicméně by k takovému rozhodnutí měl přihlídnout. Soud není v rámci občanskoprávního řízení vázán ani výší škody, pokud je v trestním rozsudku přesně vyčíslena.

V rámci občanskoprávního řízení je na poškozeném, aby prokázal porušení právní povinnosti škůdcem. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní je na poškozeném také ohledně prokázání vzniku škody, výše škody a příčinné souvislosti mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody. Jestliže nelze výši škody bezpečně vyčíslit, pak soud postupuje podle ustanovení § 136 občanského soudního řádu a výši škody určí přibližně, podle provedených důkazů.

Příčinná souvislost musí být dovozena soudem a zavinění se v případě obecné odpovědnosti za škodu presumuje, ovšem pouze ve formě nevědomé nedbalosti, úmysl škůdce by opět musel dokazovat poškozený.

Judikatura pokládá za majetkovou újmu, která vznikla poškozenému v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním škůdce, i náklady vzniklé při uplatnění nároku v trestním řízení (R 71/71⁹¹).

Přiznal-li soud v trestním řízení soudním poškozenému náhradu škody nižší částkou, než kterou poškozený uplatnil v tomto řízení, aniž poškozeného odkázal na řízení ve věcech občanskoprávních, jde v této zbývající části nároku o věc nerozsouzenou a tuto část nároku lze uplatnit žalobou v občanském soudním řízení (R 31/83⁹²).

Soudy u trestného činu krádeže považují náklady mimořádné inventury, jako náklady, které vznikly v příčinné souvislosti s protiprávním jednáním a lze je tedy přiznat jako náhradu škody, stejně tak ztrátu předpokládaného zisku za dobu uzavření prodejny, při provádění mimořádné inventury soudy posuzují jako ušlý zisk (R 22/79⁹³).

91 Švestka J., Spáčil J., Škárková M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání Praha:C. H. BECK, 1994, str. 715.

92 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 983.

93 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 954.

Část osmá: Promlčení práv z odpovědnosti za škodu

Promlčení nároků z odpovědnosti za škodu je upraveno v ustanovení § 106 a § 108 občanského zákoníku. Ustanovení § 106 odst. 1 Obč. Zák. zakládá subjektivní promlčecí lhůtu 2 roky, která běží ode dne, kdy se poškozený dozví o vzniku škody a o její výši, jakož i o tom, kdo za škodu odpovídá. Ve druhém odstavci § 106 Obč. Zák. je stanovena objektivní lhůta, která činí 3 roky a u škody způsobené úmyslně dokonce činí objektivní lhůta 10 let, přičemž se počítá ode dne, kdy došlo k události, z níž škoda vznikla.

Újma způsobená na zdraví se promlčuje pouze v subjektivní dvouleté promlčecí lhůtě. Jednotlivé dílčí nároky při újmě způsobené na zdraví jsou zcela samostatné a mají také samostatnou promlčecí dobu. Pro počátek promlčecích dob u jednotlivých nároků tak bude rozhodný jiný časový okamžik, např. pro náhradu účelně vynaložených nákladů na léčení, se promlčecí doba stanoví ode dne skutečného vynaložení nákladů, nejpozději ode dne skončení léčení, pro náhradu za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti, promlčecí doba začíná ode dne vyplacení poslední dávky nemocenského, pro náhradu za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti promlčecí doba běží pro každou vyplacenou mzdu, která je nižší než původně dosahovaný výdělek samostatně, bolestné se promlčuje ode dne ukončení léčebného procesu a ztížení společenského uplatnění se promlčuje, ode dne kdy jsou prokazatelné, nepříznivé následky pro životní úkony poškozeného.⁹⁴

Jednotlivé složky na náhradu škody, kterými je vymezen rozsah náhrady škody, se projevují jako samostatné dědické nároky, s touto jejich samostatností je třeba počítat i při rozhodování o nákladech řízení (R 28/70⁹⁵).

Návrh občanského zákoníku stanovuje v ustanovení § 557, že právo na náhradu škody se promlčí v tříleté promlčecí lhůtě, nejpozději se promlčí za deset let, a pokud jde o škodu způsobenou úmyslně nebo o újmu způsobenou na zdraví činí promlčecí doba až patnáct let. Počátek promlčecí doby nastává ode dne, kdy se poškozený dozví o škodě a o tom, kdo za ni odpovídá. Ustanovení § 541 návrhu stanoví, že právo na náhradu újmy způsobené na zdraví se nepromlčuje, ale promlčují se jednotlivé dílčí nároky.

⁹⁴ Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2. 4 vydání. Praha:ASPI, 2006, str. 488 a násl.

⁹⁵ Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 1001.

Nárok, který vyplývá z odpovědnosti za škodu, nemusí být ve většině případů nejprve uplatněn u škůdce, stačí, když je uplatněn přímo u soudního orgánu. Uplatnit právo na náhradu škody u škůdce je ovšem nutné v případě škody způsobené na vnesených, umístěných nebo odložených věcech, kde neuplatnění práva na náhradu škody u provozovatele určité činnosti, s níž je odkládání věci obvyklé, by znamenalo zánik práva na náhradu škody.

Část devátá:

Společná odpovědnost více škůdců

9. 1. Společná odpovědnost více škůdců

Společná odpovědnost více škůdců při způsobení jedné škody je upravena v ustanovení § 438 Obč. Zák., přičemž základním principem je skutečnost, že za takto způsobenou škodu odpovídají škůdci společně. Není rozhodné, zda všichni škůdci jednali úmyslně nebo jednal-li některý z nich nedbalostně, stejně tak není rozhodující, zda škoda vznikla společnou činností všech škůdců, nebo zda škoda vznikla činností jednotlivých škůdců na sobě nezávislou.⁹⁶

Společná odpovědnost více škůdců, jako základní princip úpravy je v zásadě solidární odpovědností, pouze v odůvodněných případech může soud rozhodnout, že ti, kteří škodu způsobili, odpovídají za ni podle své účasti na způsobení škody. Soud musí své rozhodnutí o tzv. poměrné škodě vždy řádně zdůvodnit.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 3516/2007 ze dne 17. 3. 2009 vyplývá,⁹⁷ že „zanedbá-li rodič nezletilého dítěte, jemuž byla jinou osobou způsobena škoda, dohled nad nezletilým, nelze tuto skutečnost hodnotit jako spoluzavinění nezletilého poškozeného. Rodič nezletilého dítěte v takovém případě odpovídá za škodu podle § 420 a § 438 Obč. Zák. společně s těmi, kdo škodu způsobili, podle své účasti na způsobené škodě.“

V uvedeném soudním sporu se jednalo o napadení nezletilého dítěte psem, které se přihodilo na návštěvě v bytě majitele psa.

Nejvyšší soud ČR dovedl, že majitel psa porušil prevenční povinnost stanovenou v ustanovení § 415 Obč. Zák., tím když umožnil psovi volný pohyb po bytě,

96 Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Bohemia, 1998, str. 366.

97 <http://salvia2.gurkol.net/>

ovšem matka nezletilého dítěte zanedbala svůj dohled nad nezletilou, proto soud určil, že majitel psa odpovídá ze 2/3 za způsobenou škodu a matka z 1/3, protože na návštěvě u majitele psa měla omezené možnosti jak zabránit kontaktu psa s nezletilým dítětem.

Solidární odpovědnost při způsobení jedné škody více škůdci se preferuje zejména z důvodu snazší soudní ochrany poškozeného. Poškozený se může se svým celým nárokem na náhradu škody obrátit na kteréhokoli ze škůdců, a ten mu musí náhradu celé škody poskytnout. Škůdce, který takto plnil za ostatní solidárně zavázané škůdce, má právo na následné vypořádání s nimi, za podmínek uvedených v ustanovení § 439 Obč. Zák. Vypořádání se děje podle účasti jednotlivých škůdců na způsobení škody.

Smyslem tzv. solidární odpovědnosti je, aby byla prohloubena odpovědnost za škodu, a aby byla důsledně zabezpečena ochrana práv poškozeného; pravomocně stanovená společná a nerozdílná odpovědnost totiž znamená, že škůdci jsou povinni uhradit poškozenému celý dluh společně s tím, že poškozený je oprávněn žádat jeho zaplacení po kterémkoliv z nich (žádný z nich není oprávněn takový požadavek odmítnout s odkazem na odpovědnost dalších škůdců); dluh zaniká v rozsahu, v němž byl některým ze škůdců splněn.

Zatímco obecná úprava společné a nerozdílné odpovědnosti počítá s tím, že není-li stanoveno jinak, jsou podíly společných dlužníků stejné, ustanovení § 439 Obč. Zák., které je speciálním ustanovením, zakládá mezi společnými škůdci pro účely vypořádání vzájemný poměr odvozený od jejich účasti na škodě. Důsledkem toho je, že nahradí-li jeden ze škůdců více (např. celou škodu), než odpovídá jeho účasti na vzniku škody, má právo požadovat adekvátní část plnění od dalších škůdců, samozřejmě v rozsahu vyplývajícím z jejich účasti na způsobení vzniklé škody. Posledně citované ustanovení představuje vnitřní úpravu poměrů škůdců, která se navenek nedotýká jejich celkové povinnosti ve vztahu vůči poškozenému (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 845/2000 ze dne 28. 3. 2002⁹⁸).

Rozlišení míry účasti každého ze žalovaných (tj. toho, jakým konkrétním způsobem se na vzniku škody podílel), má pak význam pouze z hlediska vymezení poměru, v jakém se žalovaní účastnili na vzniku škody, tedy k jejich vzájemnému vypořádání podle § 439 Obč. Zák.

V řízení o nároku poškozeného na náhradu škody proti solidárně odpovědným škůdcům se však poměr, v jakém každý z nich za škodu odpovídá podle účasti na jejím vzniku, neřeší (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 2126/2000, ze dne 22. 8. 2002⁹⁹).

98 <http://salvia2.gurkol.net/>

9. 2. Spoluodpovědnost poškozeného

Platná právní úprava občanského práva stanoví v ustanovení § 441 Obč. Zák., že „byla-li škoda způsobena také zaviněním poškozeného, nese škodu poměrně; byla-li škoda způsobena výlučně jeho zaviněním, nese ji sám.“ Platí to i pro případy objektivní odpovědnosti za škodu. Pokud někdo zničí svou vlastní věc při výkonu svého vlastnického práva, jedná po právu a nelze dovést protiprávnost, ani zavinění ve smyslu ustanovení § 420 Obč. Zák.¹⁰⁰

V případě, že je škoda způsobená také přičiněním poškozeného, je třeba následek škody poměrně rozdělit mezi škůdce a poškozeného, který si tak ponese škodu ve své majetkové sféře poměrně. Jestliže škůdce jedná s úmyslem způsobit poškozenému škodu a poškozený jedná v nedbalosti, tak podle judikatury bude zpravidla nedbalost poškozeného v poměru k úmyslnému zavinění škůdce tak nepatrná, že poměrné snížení náhrady škody v důsledku zavinění poškozeného nebude přicházet v úvahu (R 9/77)¹⁰¹.

Právní úprava zavinění poškozeného se uplatňuje na případy, kdy škůdce odpovídá subjektivně, stejně tak i na případy, kdy odpovídá objektivně.

V praxi mohou nastat dva případy, kdy se bude aplikovat výše zmíněné ustanovení občanského zákoníku o spoluzavinění poškozeného.

Prvním případem je situace, kdy jednání poškozeného bude jedinou příčinou vzniku škody. V takovém případě si poškozený ponese majetkovou újmu zcela sám.

Druhým případem je situace, kdy jednání poškozeného bude pouze jednou z příčin vzniku škody v jeho sféře. V takové situaci dojde k poměrnému snížení rozsahu škůdcovy povinnosti nahradit škodu, poškozený si tak ponese ve své majetkové sféře tu část škody, kterou způsobil a ve zbytku vznikne škůdci povinnost k náhradě škody¹⁰².

99 <http://salvia2.gurkol.net/>

100 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 960.

101 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 964.

102 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 155.

V praxi se velmi často vyskytují právě případy, kdy poškozený svým jednáním spoluzavinil vzniklou škodu, tj. případy, kdy si poškozený nese část škody ve své majetkové sféře. Jednání poškozeného může přímo přispět ke vzniku škody, a to tak, že časově předstihne zavinění škůdce nebo působení právně významné události, nebo umožní škůdci způsobit škodu (např. pokud poškozený opomene učinit určitou skutečnost, která by jinak vzniku škody zabránila). Jednání poškozeného může ovšem také působit zároveň se zaviněním škůdce či škodlivým působením právně významné události.

Právě takový případ řešil Nejvyšší soud ČR, ve svém rozhodnutí spis. zn. 25 Cdo 1968/2006, ze dne 12. 6. 2007¹⁰³. V uvedeném případě poškozený s manželkou a dětmi jeli svým osobním automobilem po silnici, protože v protisměru projížděl mezinárodní cyklistický závod, byla doprava zastavena a poškozený tak odstavil auto ve směru své jízdy na krajnici. Poté, co byl dán signál, že silnice je opět průjezdná, se dcera poškozeného rozběhla a chtěla přeběhnout vozovku. V té chvíli však přijížděl z protisměru motocyklista působící jako motospojka cyklistického závodu. Poškozený hned vyběhl za dcerou, odhodil ji a přijíždějící motocyklista do poškozeného narazil. Poškozený při tomto střetu utrpěl těžké zranění, řidič motocyklu po převozu do nemocnice na následky zranění při této nehodě zemřel. Soud při svém rozhodování vyšel ze zjištění, provedeného znaleckým posudkem, ze kterého vyplynulo, že chodec svým chováním vytvořil řidiči motocyklu náhlou překážku, kterou nemohl vidět, když výhled mu zakrýval nákladní automobil stojící před automobilem poškozeného, a ve chvíli, kdy chodce spatřil, nebylo již možno střetu zabránit.

Zaviněné porušení právní povinnosti řidičem motocyklu naopak spočívalo v tom, že v rozporu s § 12 odst. 1 písm. a) tehdy platné vyhlášky č. 100/1975 Sb., nepřizpůsobil rychlost svým schopnostem, vlastnostem vozidla a jiným okolnostem, které mohl předvídat. Směl jet pouze takovou rychlostí, aby byl schopen zastavit vozidlo (motocykl) na vzdálenost, na kterou má rozhled. Ze znaleckého posudku vyplynulo, že zavinění poškozeného představovalo 90 % na způsobené škodě, zavinění řidiče motocyklu tvořilo 10 % na způsobené škodě. Odvolací soud doplnil, že částečné zavinění shledal i na straně řidiče motocyklu, který překročil povolenou rychlost.

Navíc zdůraznil, že řidič motocyklu samozřejmě musí přizpůsobit rychlost jízdy všem okolnostem, jež lze objektivně předpokládat a očekávat, avšak nelze po něm požadovat, aby při jízdě zohlednil i faktory nepředvídatelné, mezi něž bezesporu patří i náhlé vběhnutí dítěte a jeho rodiče do vozovky (§ 441 Obč. Zák.), neboť právě jejich nečekaná přítomnost na silnici měla hlavní a určující podíl na tragickém střetu. Pohyb chodců na vozovce se totiž řídí velmi přísnými pravidly (v době nehody vyhláškou č. 100/1975 Sb.), která z důvodů bezpečnosti téměř nedovolují (výjimkou jsou např.

103 <http://salvia2.gurkol.net/>

přechody pro chodce) jejich výskyt na jiném místě než u krajnice. Nejvyšší soud ČR podané dovolání zamítl a potvrdil tak rozhodnutí odvolacího soudu.

Jednání poškozeného ovšem také může spočívat v tom, že sice přímo nepřispěje ke způsobení vzniku škody, ale přispěje ke zvětšení rozsahu nastalé škody.

Smyslem ustanovení § 441 Obč. Zák. je především zdůraznit, aby se všichni chovali v souladu s principem prevence a neohrožovali se svým životem, zdravím, majetkem a dalšími hodnotami. Pokud se sám poškozený chová tak, že zavdává příčinu ke vzniku škody, pak by nebylo spravedlivé, aby náhradu škody nesl pouze škůdce, ale rozdělení náhrady škody je zcela namístě. Institut spoluviny poškozeného má působit především preventivně, a to tak, aby všichni dbali určité míry opatrnosti ve svém jednání.

Také obecná prevenční povinnost se vztahuje na všechny účastníky občanskoprávních vztahů, tedy i na toho, komu riziko vzniku škody hrozí. Porušení prevenční povinnosti samotným poškozeným může zakládat jeho spoluzavinění na vzniku škody (§ 441 Obč. Zák.), neboť je povinností každého chovat se tak, aby nezpůsobil škodu, a to nejen ve vztahu k ostatním, ale i vůči sobě samému. Každý je podle § 415 Obč. Zák. povinen zachovávat takový stupeň pozornosti, který lze po něm vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat a který - objektivně posuzováno - je způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku škod na životě, zdraví či majetku. Nepočíná-li si někdo v souladu s takto obecně stanovenou právní povinností, chová se protiprávně a je-li toto jednání jednou z příčin vzniku škody na jeho straně, nese svou škodu poměrně ve smyslu § 441 Obč. Zák. Stejně jako u škůdce tak i u poškozeného přichází v úvahu takové jednání, jež bylo příčinou (jednou z příčin) vzniku škody (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 657/2006 ze dne 19. 3. 2008¹⁰⁴).

K poměrnému snížení rozsahu náhrady škody škůdcem dochází podle ustanovení § 441 Obč. Zák. pouze tehdy, pokud jednání poškozeného naplňuje určitou zákonem kvalifikovanou událost.

Především jednání poškozeného musí mít charakter zaviněného jednání a dále mezi tímto zaviněným jednáním poškozeného a škodou způsobenou škůdcem, musí existovat příčinná souvislost¹⁰⁵.

Jistě lze přisvědčit názoru J. Švestky, který dospěl k závěru, že pro aplikaci § 441 Obč. Zák. musí být na straně poškozeného splněny tytéž předpoklady, jaké se

104 <http://salvia2.gurkol.net/>

105 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 157.

vyžadují pro vznik odpovědnosti škůdce. Na straně poškozeného tak musí být naplněny základní předpoklady pro vznik odpovědnosti za škodu, především tedy protiprávní úkon, škoda, příčinná souvislost a zavinění. Protiprávnost úkonu lze dovodit z porušení obecné prevenční povinnosti, stanovené v ustanovení § 415 Obč. Zák.

Pokud se poškozený chová v rozporu s touto zásadou, byť ve vztahu k vlastnímu životu, zdraví a majetku, je třeba dovodit protiprávnost takového jednání poškozeného. V situacích, kdy je zásah do vlastních práv dovolen není možné dovodit protiprávnost tohoto jednání, ale v těchto situacích půjde o výkon vlastního práva. V případě aplikace ustanovení § 441 Obč. Zák. se tak vychází z konstrukce, kdy poškozený je v podstatě vůči škůdci odpovědným subjektem. Odpovědným je v tom smyslu, že je povinen způsobenou škodu poměrně snášet¹⁰⁶.

Pokud je nezletilý, popř. osoba stížená duševní poruchou, schopen ovládnout své jednání a posoudit jeho následky, způsobí si škodu výlučně svým jednáním, provozovatel dopravního prostředku v takových případech neodpovídá za vzniklou škodu, kterou snášejí tyto osoby samy (R 3/84¹⁰⁷).

Při snížení náhrady škody způsobené více škůdci a také poškozeným podle § 450 Obč. Zák., má soud nejprve zjistit jaký díl škody si ponese poškozený a náhradu škody pak rozvrhne mezi jednotlivé škůdce, podle jejich účasti na způsobení škody (R 43/70¹⁰⁸).

Pokud soud dospěje k závěru, že si poškozený částečně vzniklou škodu zavinil svým jednáním sám, rozhodne o poměrném snížení náhrady škody, a to ve všech jejích složkách, tedy i bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění.

Část desátá:

Obecná odpovědnost za škodu

Obecná odpovědnost za škodu je upravena v rámci občanského zákoníku v § 420 a 420a. Ustanovení o obecné odpovědnosti se použije na všechny případy, které nespádají pod zvláštní typ odpovědnosti, která je upravena v rámci občanského

106 Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966, str. 159.

107 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 964.

108 Tamtéž, str. 964.

zákoníku, nebo ve zvláštních zákonech. Jednotlivé zvláštní typy odpovědnosti za škodu se od obecné odpovědnosti liší předpoklady, v některých případech i způsobem uplatnění.

Odpovědnost za škodu podle ustanovení § 420 Obč. Zák. je odpovědností fyzické i právnické osoby za zaviněné protiprávní chování, přičemž se zavinění ve formě nevědomé nedbalosti předpokládá.

Druhý odstavec § 420 Obč. Zák., pak dopadá na případy, kdy ke škodě dochází v důsledku jednání osob, které odpovědná osoba ke své činnosti použila, typicky půjde o zaměstnance. Tyto osoby samy za způsobenou škodu neodpovídají, jestliže je splněna podmínka, že ke škodě došlo v rámci činnosti fyzické či právnické osoby. Pro zodpovězení otázky, kdo bude za vzniklou škodu odpovědný, zda fyzická či právnická osoba, anebo zaměstnanec, zástupce, osoba, která byla použita pro plnění činnosti takové osoby, je důležité, jestli jednala takto použitá osoba v zájmu právnické nebo fyzické osoby, anebo ve svém vlastním zájmu.

Předpokladem odpovědnosti právnické či fyzické osoby za jednání způsobené jím použitou osobou je tedy skutečnost, že šlo o osobu, která byla použita k činnosti právnické osoby, přičemž se nemusí jednat pouze o zaměstnance, ale může se jednat i o osobu, která není v žádném pracovním, ani jiném obdobném poměru k odpovědnému subjektu. Ke škodě musí dojít při činnosti právnické osoby, přičemž jednání, ze kterého vznikla škoda, musí mít věcný, časový a místní vztah k činnosti právnické osoby.

Pokud osoba, která jedná za právnickou či fyzickou osobu, vybočí z činnosti této osoby, jde o tzv. exces, za který pak ponese odpovědnost za škodu sama jednáající osoba¹⁰⁹.

Judikatura dovodila, že jestliže daná činnost použité osoby neprobíhala v rámci činnosti právnické nebo fyzické osoby, nebo v jejím zájmu, nastupuje přímá odpovědnost takto použité osoby. Za činnost v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů je třeba považovat vedle činnosti konané přímo na příkaz zaměstnavatele též činnost vykonávanou bez vnějšího podnětu jiných osob, pouze na základě vlastního rozhodnutí zaměstnance; rozhodující je, zda z hlediska věcného, místního i časového jde objektivně o činnost konanou pro zaměstnavatele (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 21 Cdo 1148/2002 ze dne 24. 2. 2003¹¹⁰).

Rozhodnutí Nejvyššího soud ČR R 49/07¹¹¹ upozorňuje na fakt, že jestliže ten, kdo způsobil škodu při plnění pracovních či služebních úkolů nebo v souvislosti s tím,

¹⁰⁹ Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. Doplněné a opravené vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1993, str. 366.

¹¹⁰ <http://salvia2.gurkol.net/>

porušil právní povinnost zaviněně, přičítá se zavinění té právnické či fyzické osobě, která namísto přímého škůdce odpovídá za škodu.

10. 1. Předpoklady obecné odpovědnosti za škodu

Mezi předpoklady obecné odpovědnosti za škodu patří:

- porušení právní povinnosti,
- vznik škody,
- příčinná souvislost mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody,
- zavinění.

Vznikla-li škoda v důsledku spáchání trestného činu a bylo-li o něm pravomocně rozhodnuto, je soud v rámci řízení o náhradě škody vázán trestním rozhodnutím, co do otázky, že byl trestný čin spáchán a kdo jej spáchal. Soud rozhodující o náhradě škody není vázán trestním rozhodnutím ve smyslu příčinné souvislosti mezi vznikem škody a protiprávním činem, ani v otázce zavinění.

K porušení právní povinnosti je zapotřebí projev vůle jednající osoby, který je v rozporu s objektivním právem. O protiprávnost se nejedná, jestliže škoda vznikla v důsledku jednání nezletilých osob, nebo osob stížených duševní poruchou, jestliže nebyly schopny ovládnout své jednání.

Mezi nejčastější příklady porušení právní povinnosti patří porušení obecně závazných právních předpisů, porušení interních předpisů, porušení povinností, které vyplývají ze smluv, porušení prevenční povinnosti.

Škoda je chápána ve smyslu občanského práva, jako majetková újma, která je ocnitelná v penězích. Nemajetkové újmy se nepovažují za škodu podle občanského práva, v některých případech se však i nemajetkové újmy odškodňují.

Příčinná souvislost musí existovat mezi porušením právní povinnosti a vznikem škody. Porušení právní povinnosti musí být příčinou vzniku škody a vzniklá škoda musí být následkem porušení právní povinnosti, přičemž vztah příčiny a následku nesmí být zprostředkovaný. O takovou situaci by se jednalo v případě, že následkem vzniklé škody dojde k další škodě, ke které protiprávní úkon nesměřoval¹¹².

¹¹¹ Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 808.

¹¹² Holub, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1 svazek. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2003, str. 460.

Obecná odpovědnost za škodu je odpovědností za zavinění. Podle ustanovení § 420 odst. 3 Obč. Zák. je zřejmé, že se zavinění předpokládá, nicméně se předpokládá pouze nevědomá (prostá) nedbalost. Úmyslné zavinění musí prokázat poškozený. Zavinění škůdce zkoumá soud podle objektivního měřítko, které je doplněno o zohlednění konkrétních okolností případu.

Podle současné právní úpravy se bude osoba, která je zletilá, duševně zdravá a která je schopná rozpoznat následky svého jednání a své jednání také ovládnout, považovat za odpovědnou k náhradě škody, kterou svým jednáním způsobila. Pokud škůdce tvrdí, že škodu nezavinil, musí prokázat, že nebyla naplněna z jeho strany ani nevědomá nedbalost.

Odpovědnost podle ustanovení § 420a Obč. Zák. je odpovědností za provozní činnost. Jedná se o objektivní odpovědnost s možností zproštění se odpovědnosti, v případě, že škůdce prokáže, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí, která nemá původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného. Jako příklad odpovědnosti za provozní činnost lze typicky uvést případ, kdy je způsobena škoda na sousedních nemovitostech v důsledku provádění rekonstrukčních prací na jiné nemovitosti. Nejvyšší soud ČR dovedl ve svém rozsudku spis. zn. 25 Cdo 2102/2002¹¹³ ze dne 22. 4. 2003, že za škodu, která vznikla nájemkyni bytu, v důsledku provádění rekonstrukčních prací na sousední nemovitosti, odpovídá jak ten, kdo rekonstrukční práce prováděl, tak i majitel nemovitosti, neboť při provádění rekonstrukce stavby docházelo k porušování podmínek, stanovených ve stavebním povolení.

Odpovědnost za provozní činnost byla naplněna i u řidiče, který při jízdě automobilem přejel chodce, který ležel na vozovce, pikantní na tomto případě, který řešil Nejvyšší soud ČR (spis. zn. 25 Cdo 1264/2002¹¹⁴ ze dne 18. 12. 2003) je skutečnost, že řidič automobilu před jízdou požil alkoholických nápojů, když mu byla mu naměřena hodnota nejméně 0,92 g/kg alkoholu v krvi, poškozený byl ovšem také pod vlivem alkoholu a ležel na vozovce, čímž vytvářel překážku pro všechny ostatní účastníky silničního provozu.

V posuzovaném případě řidič osobního automobilu po srážce s poškozeným z místa nehody ujel, aniž by poškozenému poskytl první pomoc. Okresní soud v Šumperku rozhodl tak, že je nutné případ posoudit z hlediska ustanovení § 441 Obč. Zák., s tím že na straně řidiče osobního automobilu, který měl více možností zabránit střetu vozidla s chodcem a porušil více povinností, je dána odpovědnost v rozsahu 75 %, zatímco poškozený se na dané dopravní nehodě podílel v rozsahu 25 %. Odvolací soud, Krajský

113 <http://salvia2.gurkol.net/>

114 <http://salvia2.gurkol.net/>

soud v Ostravě – pobočka Olomouc rozsudek první instance změnil tak, že žalobu o náhradu škody zamítl a určil, že podíl řidiče na způsobení újmy na zdraví poškozeného je 50 % a poškozeného také 50 %.

Nejvyšší soud ČR rozsudek odvolacího soudu zrušil a podotkl, že: „je zřejmé, že hlavní příčinou vzniku škody na zdraví poškozeného byla skutečnost, že jej řidič osobního automobilu zachytil podvozkovou částí mezi levými a pravými koly svého vozidla. Poškozený sice svým jednáním založil prvotní předpoklad pro možnost vzniku škody na svém zdraví, neboť v rozporu s pravidly silničního provozu vytvořil překážku v jízdě motorovým vozidlům, avšak na srážce samotné se již aktivně nepodílel, neboť se po vozovce nepohyboval a ke vzniku škody ničím dalším (např. nepředvídatelným pohybem, nesprávnou reakcí apod.) nepřispěl“.

(...) „Bezprostředním původcem zranění poškozeného byl řidič, který jej svým osobním motorovým vozidlem přejel, a to navíc za situace, kdy řídil automobil pod takovým vlivem alkoholu, že nebyl schopen zabránit střetu s osobou ležící v přímém, přehledném a neosvětleném úseku na vozovce, tedy v místech, kde při běžně pozorné a ohleduplné jízdě byla rozpoznatelná a kde bylo možno na její výskyt včas reagovat.“

Myslím si, že na tomto případě je velmi dobře znázorněno, jak soudy přistupují k posuzování případů, kdy jak škůdce, tak poškozený poruší svou právní povinnost. V této souvislosti mě napadá otázka, jak by soudy asi rozhodly, kdyby opilého muže, který ležel na pozemní komunikaci, nepřejel opilý řidič, ale např. řidička, která by v osobním automobilu jela s malým dítětem a otočila by se k němu, čímž by zanedbala povinnost důsledně se věnovat řízení. V důsledku dopravní nehody by utrpěla jen lehké zranění, ale opilý muž a dítě, které nesedělo v autosedačce pro děti, by bylo na místě mrtvé. Je to pouze teoretická otázka, ale myslím, že docela zajímavá.

10. 2. Příklady obecné odpovědnosti za škodu

Obecná odpovědnost podle ustanovení § 420 a § 420a Obč. Zák. se aplikuje na všechny případy, které nespádají pod určitý zvláštní typ odpovědnosti za škodu podle zvláštního právního předpisu, nebo podle ustanovení Obč. Zák.

Jako příklad obecné odpovědnosti za škodu lze uvést odpovědnost stavebníka, popř. toho, kdo stavební práce prováděl, jestliže podnikatel byl ve svém podnikání omezen (vyloučením přístupu zákazníků do jeho provozovny) a díky tomuto omezení se podnikateli zkazilo zboží (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 3/2006 ze dne 22. 5. 2008¹¹⁵).

115 <http://salvia2.gurkol.net/>

Obecná odpovědnost nastává také v případě, že občan opravující pozemek či stavbu nesplní svou povinnost provést zajišťující opatření ve smyslu ustanovení § 127 odst. 1, věta druhá Obč. Zák., jestliže v důsledku toho vznikne škoda, má ten, jehož (sousední) stavba nebo pozemek byly poškozeny, právo na náhradu škody, kterou utrpěl (R 78/03¹¹⁶).

Mezi časté případy obecné odpovědnosti za škodu patří způsobení škody zvířetem, pokud majitel zvířete zanedbá svou prevenční povinnost chovat se tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, majetku a životním prostředí (např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 3117/2006 ze dne 4. 6. 2008¹¹⁷).

Odpovědnost podle ustanovení § 420 Obč. Zák. je dána také tehdy, když odpovědná osoba zanedbá prevenční povinnost, např. tím, že si zapálí svíčku, od níž následně vznikne požár a dojde ke způsobení škody na cizím majetku. Na straně odpovědné osoby jde o zanedbání prevenční povinnosti stanovené v § 415 Obč. Zák. a zavinění se presumuje ve formě nevědomé nedbalosti (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 2405/2006¹¹⁸ ze dne 20. 3. 2007).

Obecná odpovědnost za škodu je dána také při porušení předsmuvní povinnosti – bezdůvodným ukončením jednání o uzavření smlouvy (R 82/07¹¹⁹) a také pokud škůdce znemožní zaviněným poškozením vozidla poškozenému, aby se dostavil k obchodnímu jednání, odpovídá za ušlý zisk, o nějž poškozený přišel absencí u tohoto jednání a také za škodu způsobenou na vozidle (rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 25 Cdo 1946/2000 ze dne 24. 5. 2001¹²⁰).

Časté jsou také škody, které při dopravních nehodách vznikají na vozidlech. V případě vzniku škody na vozidle, které je v majetku leasingové společnosti dovodil Nejvyšší soud ČR (R 6/08¹²¹), že osoba odpovědná za poškození vozidla ve vlastnictví leasingového pronajímatele při dopravní nehodě není povinna nahradit leasingovému nájemci újmu vzniklou tím, že účastníci leasingové smlouvy sjednali pro případ jejího

116 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 808.

117 <http://salvia2.gurkol.net/>

118 <http://salvia2.gurkol.net/>

119 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 808.

předčasného zrušení takové podmínky, které vedly k tomu, že aniž se nájemce stal vlastníkem vozu, zaplatil ze svého pohledu nevýhodně vysoké částky za nájem vozidla a platby s tím spojené.

Při střetu vozidla s chodcem se odpovědnost chodce za poškození vozidla posuzuje podle § 420 Obč. Zák. a spoluzavinění řidiče na vzniku této škody podle § 441 Obč. Zák. Odpovědnost provozovatele vozidla, jímž byla způsobena škoda, vůči chodci se řídí ustanovením § 427 Obč. Zák. (R 15/04¹²²).

Zajímavý případ odpovědnosti za škodu řešil Okresní soud v Českých Budějovicích. Poškozená žalovala Nemocnici České Budějovice a.s., jelikož byla hospitalizována na psychiatrickém oddělení Nemocnice v Českých Budějovicích, přičemž její zdravotní stav vyžadoval zvýšený dohled. Poškozená byla připoutána na nemocničním lůžku a pravidelně na ni dohlížel nemocniční personál, přesto poškozená utrpěla díky vznícení lůžka, popáleniny takového stupně, že jí musela být amputována část pravé dolní končetiny. Při dokazování se zjistilo, že poškozená se pokoušela zapálit si cigaretu, když byla připoutána na lůžko, díky tomu vznikl požár, který jí způsobil četné popáleniny. Poškozená tvrdila, že nemocniční personál zanedbal prevenční povinnost, protože nebyl dodržován interval pravidelných kontrol zdravotního stavu poškozené, a tím bylo umožněno, aby požár způsobil poškozené silné popáleniny na těle.

Okresní soud nejprve poškozené vyhověl a dovodil porušení prevenční povinnosti podle § 415 Obč. Zák. ze strany nemocničního personálu.

Krajský soud v Českých Budějovicích toto rozhodnutí zrušil a vyjádřil, ve svém odůvodnění, že: *„postup nemocnice nelze posuzovat jako porušení prevenční povinnosti ve smyslu § 415 Obč. Zák., nemocnice totiž neporušila režim "zvýšeného dohledu", když časový interval mezi poslední kontrolou personálu a okamžikem zjištění požáru činil 10 minut, a režim "zvýšeného dohledu" neznamena nepřetržitou kontrolu pacienta (v daném případě i vzhledem k omezení poškozené na lůžku připoutáním končetin), naopak vyžaduje pravidelné kontroly pacienta přibližně po 30 minutách. Bezprostřední příčinou vznícení lůžka pak byla činnost samotné poškozené, která ve snaze zapálit si cigaretu manipulovala na lůžku s ohněm.“*

120 <http://salvia2.gurkol.net/>

121 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 809.

122 Eliáš a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008, str. 965.

Nejvyšší soud ČR vyjádřil stejný názor a doplnil, že v daném případě je třeba vycházet z toho, že bezprostřední příčinou vzniku škody bylo jednání poškozené, která založila požár lůžka ve zdravotnickém zařízení, když porušila zákaz kouření na pokoji, vyprostila si pravou ruku z kurtů, které ji omezovaly v pohybu, a pokoušela se zapalovačem zapálit si cigaretu (rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 25 Cdo 253/2001 ze dne 14. 11. 2002¹²³).

Dalším případem obecné odpovědnosti za škodu je případ, který se v praxi vyskytuje také poměrně často. Jedná se o újmu na zdraví, která vznikla poškozenému díky závadě na lešení, které zhotovil třetí subjekt a poškozený lešení ke své práci mimo jiné také využíval.

V posuzovaném případě, který řešil Nejvyšší soud ČR spis. zn. 25 Cdo 845/2000¹²⁴ ze dne 28. 3. 2002 se jednalo o způsobení újmy na zdraví u poškozeného, který pro objednatele měl na stavbě přípojky teplovodu provést klempířské práce. Poškozený prováděl klempířské práce na stavbě na základě ústně uzavřené smlouvy o dílo, přičemž si své zranění způsobil při práci na lešení vinou mezer v podlážce lešení, upadl a propadl pod zábradlím lešení z výše čtyř metrů. Poškozený byl jeden rok v pracovní neschopnosti a následně mu byl přiznán částečný invalidní důchod. Stavbu lešení prováděla soukromá firma.

Okresní soud v Pardubicích, který projednával výše uvedený případ v prvním stupni, dovedl odpovědnost za újmu na zdraví u objednatele klempířských prací, který byl zároveň stavebním dozorem, a to v rozsahu 30 % a dále dovedl odpovědnost také u stavbyvedoucího, který objednal postavení lešení u soukromé firmy a který nezajistil koordinaci v oblasti bezpečnosti práce a nevykonával řádně ani výkon funkce technického dozoru, jeho odpovědnost stanovil soud v rozsahu 40 %. V rozsahu 30 % soud prvního stupně žalobu na náhradu škody zamítl, což odůvodnil tím, že poškozený sice na nedostatky v konstrukci lešení upozorňoval stavbyvedoucího, nicméně po jeho ubezpečení, že je lešení v pořádku, pokračoval ve své práci, čímž porušil ustanovení § 6 odst. 1 a § 9 odst. 5 vyhlášky č. 324/1990 Sb., o bezpečnosti práce a technických zařízeních při stavebních pracích. Poškozený měl tak podle soudu prvního stupně podíl 30 % na vzniklé újmě na zdraví.

Soud dále v odůvodnění rozsudku uvádí, že: *„soukromá firma, která lešení postavila a jako bezvadné je předala stavbyvedoucímu, neučinila žádný protiprávní úkon, kterým by snad nějak přivodila zranění poškozeného, a proto mezi poškozeným a*

123 <http://salvia2.gurkol.net/>

124 <http://salvia2.gurkol.net/>

subjektem, který lešení vystavěl, nevznikl žádný odpovědnostní vztah. Odpovědnost tak vznikla pouze mezi poškozeným a objednatelem klempířských prací a mezi poškozeným a subjektem zajišťujícím stavební dozor. Jejich odpovědnost je dána z toho důvodu, že uzavřeli při své činnosti smlouvy s dalšími subdodavateli, avšak nezajistili koordinaci bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a nesplnili ani povinnost všestranně pečovat o bezpečnost a ochranu zdraví všech osob, které se s vědomím zaměstnavatelů zdržují na pracovištích, čímž porušili ustanovení § 133 odst. 5, 6 zákoníku práce. “

Krajský soud v Hradci Králové, jako soud odvolací, změnil rozsudek soudu prvního stupně tak, že stanovil podíl poškozeného na vzniklé újmě na zdraví z 50 % a odpovědnost stavbyvedoucího a stavebního dozorce posoudil jako solidární.

Ve svém odůvodnění poukazuje odvolací soud zejména na skutečnost, že poškozený upozorňoval pouze na nedostatečnou šíři lešení a i přes nedostatky lešení nepřerušil svoji činnost, což udělat měl, z tohoto důvodu je jeho podíl na vzniku újmy na zdraví 50 %. Odvolací soud také dovedl, že tento případ je nutné posuzovat podle ustanovení § 420 Obč. Zák., neboť poškozený prováděl práce na lešení na základě smlouvy se stavbyvedoucím. Nejedná se tedy o pracovní úraz ve smyslu ustanovení § 189 a násl. zákoníku práce.

Odvolací soud dále uvedl, že: *„v době úrazu neodpovídalo lešení příslušné normě a jestliže zároveň převzetí staveniště stavebním dozorem nebylo zaznamenáno v zápise o převzetí, stejně jako nebyly předem dohodnuty vzájemné vztahy, závazky a povinnosti všech dodavatelů stavebních prací v oblasti bezpečnosti práce, je porušení právní povinnosti jak stavbyvedoucího, tak i stavebního dozorce v příčinné souvislosti se vznikem škody na zdraví poškozeného. Poškozený také uváděl, že oba odpovědní byli ve smluvním vztahu s investorem celé stavby a dále pak uzavírali smluvní závazky s dalšími subdodavateli, proto měli zabezpečit koordinovaný postup při výstavbě a zajistit otázky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.“*

Nejvyšší soud potvrdil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové a dále upozornil na skutečnost, že: *„pro posouzení odpovědnosti stavebního dozoru, tedy objednatele klempířských prací je podstatné, že poškozený utrpěl úraz při plnění smluvní povinnosti ve prospěch objednatele, a to za použití prostředku nezbytného k výkonu sjednané práce (tedy lešení). Není-li pochyb o tom, že lešení skutečně trpělo vadami odporujícími technické normě, je správný závěr, že objednatel klempířských prací porušil svoji právní povinnost v tom, že zadal poškozenému práci ve výšce, při níž poškozený musel využít na staveništi připravené lešení, které bylo pro výkon takové práce technicky nevyhovující a jehož nedostatky vedly k pádu poškozeného z výšky a k jeho zranění.“*

Solidární odpovědnost zdůvodnil Nejvyšší soud ČR tak, že: *„smyslem tohoto institutu je, aby byla prohloubena odpovědnost za škodu, a aby byla důsledně zabezpečena ochrana práv poškozeného. Pravomocně stanovená společná a nerozdílná*

odpovědnost totiž znamená, že škůdci jsou povinni uhradit poškozenému celý dluh společně s tím, že poškozený je oprávněn žádat jeho zaplacení po kterémkoliv z nich. Ustanovení § 439 Obč. Zák. je speciální ustanovení, které zakládá mezi společnými škůdci pro účely vypořádání vzájemný poměr odvozený od jejich účasti na škodě. Důsledkem toho je, že nahradí-li jeden ze škůdců více, než odpovídá jeho účasti na vzniku škody, má právo požadovat adekvátní část plnění dalších škůdců, samozřejmě v rozsahu vyplývajícím z jejich účasti na způsobení škody. Toto ustanovení tak představuje vnitřní úpravu poměrů škůdců, která se navenek nedotýká jejich celkové povinnosti ve vztahu vůči poškozenému.“

K výše zmíněnému případu bych chtěla pouze poznamenat, že mi nepříjde zcela šťastné, aby spoluvina poškozeného byla stanovena na 50 %. Samozřejmě každý má povinnost chovat se tak, aby nedocházelo ke škodám na životě a zdraví, na majetku a životním prostředí, ale na druhou stranu ne každý může posoudit kvalitu a odbornost práce, kterou vykonala třetí osoba.

Pokud v tomto konkrétním případě neměl poškozený odborné znalosti, na základě kterých mohl odhalit nedostatky v postaveném lešení, pak se mi nezdá zcela správné, aby jeho spoluzavinění bylo stanoveno tak vysokým podílem. V dnešní době je zcela běžnou záležitostí, že při stavbách nejrůznějších projektů dochází k zajišťování odborných prací pomocí subdodavatelů, kteří mají na stavbě zhotovit konkrétně specifikovanou hodnotu. Podle stanoviska Nejvyššího soudu ČR by tak každý živnostník, který je ve smluvním vztahu se subjektem, který zajišťuje celou stavbu, musel kontrolovat stav použitých prostředků k vykonání své dílčí práce, aniž ovšem nutně musí mít odborné znalosti z daného odvětví. Jistě lze přisvědčit názoru, že se jedná o riziko podnikatelské činnosti, ale i tak mám pochybnosti o odůvodněnosti tak vysokého podílu spoluzavinění.

Pikantním příkladem obecné odpovědnosti za škodu je případ Nejvyššího soudu ČR publikovaný pod spis. zn. 25 Cdo 2269/2006 ze dne 25. 9. 2007.¹²⁵ V daném případě se mimo jiné řešila újma na zdraví způsobená právnickou osobou, při její činnosti těmi, které k této činnosti použila. Podle ustanovení § 420 odst. 2 Obč. Zák. škoda je způsobena právnickou osobou nebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použila. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají, jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů ovšem není dotčena.

Zda byla škoda způsobena při činnosti právnické osoby, závisí vždy na okolnostech konkrétního případu. Zásadně je třeba vycházet z toho, že do rámce činnosti právnické osoby jakožto zaměstnavatele spadá činnost jeho zaměstnance, která

125 <http://salvia2.gurkol.net/>

je výkonem jeho zaměstnání, plněním pracovních povinností a úkolů vyplývajících z pracovního poměru, včetně úkonů s tím souvisejících, tedy i úkonů nutných před počátkem práce nebo po jejím skončení, ale i taková další činnost, která nepostrádá místní, časový a věcný vztah k činnosti právnické osoby.

V daném případě převážel řidič (učitel autoškoly) při služební cestě k žákovi autoškoly ve cvičném automobilu svou přítelkyni do zaměstnání. Při řízení služebního automobilu řidič nezvládl v důsledku nepřiměřené rychlosti v pravotočivé zatáčce řízení vozidla, vjel do levé poloviny vozovky a čelně narazil do protijedoucího nákladního automobilu. Přítelkyně řidiče služebního automobilu utrpěla při této dopravní nehodě rozsáhlé poškození zdraví.

Nejvyšší soud ČR v posuzovaném případě dospěl k závěru, že: *„pokud zaměstnanec autoškoly využil pracovní cestu též k přepravě dalších osob či věcí, šlo již o činnost nad rámec plnění jeho pracovních úkolů a jednal tudíž na vlastní riziko. I když při jízdě do místa nástupu žáka plnil úkoly autoškoly, šlo o úkon nutný před počátkem práce, nelze tuto činnost posuzovat jako činnost konanou pro zaměstnavatele, nešlo o plnění pracovních úkolů ani o úkon v přímé souvislosti s ním, neboť k jeho úkolům učitele autoškoly toto nepatřilo. Tímto jednáním nemohl sledovat plnění úkolů svého zaměstnavatele, když k činnosti autoškoly nepatřila doprava cizích osob ve cvičném voze“.*

Dále Nejvyšší soud ČR uvádí, že *„není rozhodující, zda řidič služebního automobilu měl nejprve zavést poškozenou na místo jí určené a poté vyzvednout žáka autoškoly, nebo zda cestou na sraz se žákem autoškoly vezl poškozenou. Podstatné je, že přeprava poškozené vozidlem, jež měl zaměstnanec svěřeno k výkonu práce učitele autoškoly, není plněním jeho pracovních úkolů a ani v přímé souvislosti s ním, nýbrž při přepravě poškozené šlo o činnost nad rámec plnění pracovních úkolů učitele autoškoly.“*

Na závěr svého odůvodnění Nejvyšší soud ČR konstatuje, že: *„v tomto případě šlo jednoznačně o exces ve smyslu ustanovení § 420 odst. 2 Obč. Zák., kdy zaměstnanec autoškoly tím, že při jízdě služebním vozem převážel svou přítelkyni, sledoval uspokojování svých vlastních zájmů, popř. zájmů jiných osob. Tím neplnil pracovní úkoly, za tím účelem mu nebyl automobil svěřen, k jeho pracovním úkolům nenáležela přeprava jeho přítelkyně a tato jeho činnost nespádala do rámce úkolů autoškoly, ani s činností autoškoly nesouvisela, a to bez ohledu na okolnost, zda zaměstnanec autoškoly měl povoleno či zakázáno vozit kromě žáků cizí osoby ve cvičném voze. Jestliže při této jízdě ve služebním vozidle došlo ke zranění poškozené, jednalo se o škodu, která jí nebyla způsobena v rámci činnosti autoškoly, a zaměstnavatel tak namísto řidiče za škodu neodpovídá.“*

Nejvyšší soud ČR v tomto případě vyslovil důležité obecné pravidlo, a to, že rozhodující je věcný vztah činnosti, při níž pracovník škodu způsobil, k úkolům jeho

zaměstnavatele, tedy zda při činnosti, jíž byla škoda způsobena, sledoval pracovník z objektivního i subjektivního hlediska plnění svých pracovních úkolů, nebo zda škodu způsobil při činnosti, kterou sledoval jen uspokojování svých zájmů, popř. zájmů jiných osob, byť k ní došlo při plnění jeho pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním.

Odpovědnost za škodu právnické osoby, pokud je způsobena při její činnosti těmi, které k této činnosti použila, řešil Nejvyšší soud ČR také ve svém rozhodnutí spis. zn. 25 Cdo 482/2005 ze dne 31. 8. 2005.¹²⁶ Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí uvádí, že za činnost v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů je třeba považovat vedle činnosti konané přímo na příkaz zaměstnavatele též činnost vykonávanou bez vnějšího podnětu jiných osob, pouze na základě vlastního rozhodnutí zaměstnance. Rozhodující je, zda z hlediska věcného, místního i časového jde objektivně o činnost konanou pro zaměstnavatele.

Část jedenáctá:

Zhodnocení současné právní úpravy v relevanci na návrh nového občanského zákoníku

Platná úprava občanského práva, zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů vychází z pojetí, že občanské právo má upravovat zejména majetkové vztahy mezi občanem a státem a mezi občany navzájem. Mezi nejvíce diskutované instituty současné právní úpravy patří nedostatečná podpora autonomie vůle jedince, s níž souvisí časté uplatňování absolutní neplatnosti právních úkonů při vadách právního jednání, časté využívání prekluze, namísto promlčení práva, a také nedostatečná ochrana osobnostních práv.

Podle mého názoru je největším nedostatkem současného občanského zákoníku jeho omezená věcná působnost, občanský zákoník dnes vůbec neupravuje oblast rodinných vztahů a pracovních vztahů. V praxi se často také hovoří o nesystematické úpravě občanského a obchodního práva, kdy některé instituty jsou upraveny v obou kodexech, ale zcela odlišně (např. délka promlčecí doby).

¹²⁶ Švestka J., Spáčil J., Škárová M., Jehlička. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha:C. H. BECK, 2008, str. 1075.

Návrh občanského zákoníku je naopak pojímán jako základní kodex soukromého práva, který zahrnuje oblast statusového práva osob (osobnost, svéprávnost), oblast rodinněprávních vztahů, oblast absolutních práv majetkových (vlastnictví, držba, služebnosti, dědické právo) a oblast relativních práv majetkových (závazky). Kromě toho se vztahuje na podnikatele¹²⁷.

Návrhem se má docílit sjednocení soukromoprávních vztahů tak, aby se nový občanský zákoník stal standardním moderním kodexem soukromého práva.

Návrh odpovědnosti za škodu v novém občanském zákoníku

Návrh občanského zákoníku přináší nové prvky do oblasti odpovědnosti za škodu, nicméně se inspiroje i v současné právní úpravě odpovědnosti za škodu a některé instituty ze současné právní úpravy přebírá.

Koncepční změny

- První změnou oproti současné právní úpravě je terminologie. Návrh nepoužívá termín odpovědnost za škodu, ale zavádí termín povinnost k náhradě škody, popř. závazek z deliktů.
- Další změnou je zúžení prevenční povinnosti. Návrh zachovává prevenční povinnost, ale rozlišuje mezi prevenční povinností v souvislosti s aktivním postupem jednající osoby, ta je bezvýjimečná a případy zvláštní prevenční povinnosti, které mají původ ve zvláštních situacích. Podle návrhu má každý v soukromém styku konat tak, aby z toho jinému nevznikla bezdůvodná újma¹²⁸.
- Nově je výslovně upravena škoda způsobena náhodou.

127 http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku.pdf

128 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>, str. 495.

- Případy nutné obrany a krajní nouze se mají posuzovat vzhledem k poměrům poškozeného, má se také přihlížet k případnému stresu takto jednajících osoby.
- Návrh rozlišuje smluvní a mimosmluvní povinnost k náhradě škody, rozdíl mezi nimi je v tom, že pro vznik povinnosti nahradit škodu porušením smlouvy se nevyžaduje zavinění a rozsah náhrady škody podmiňuje její předvídatelnost¹²⁹. Klade se větší důraz na způsobení škody porušením dobrých mravů.
- Co se týče zvláštních typů odpovědnosti za škodu, návrh nově upravuje škodu způsobenou zvířetem, škodu na nemovité věci, škodu na věci převzaté, která doplňuje škodu na odložených a vnesených věcech.
- Největší koncepční změnu představuje ovšem způsob a rozsah náhrady škody. Návrh počítá s tím, že se škoda odčिňuje uvedením do předešlého stavu, náhrada škody v penězích je možná jen pokud o ní požádá poškozený, nebo pokud uvedení do předešlého stavu není možné. Rozsah náhrady škody je vymezen zásadně tak, že se hradí pouze škoda na majetku, a to skutečná škoda i ušlý zisk. Nemajetková újma se odškodňuje v případě, že náhrada majetkové újmy není vůbec možná, nebo pokud by její nepřiznání odporovalo uznávaným zásadám spravedlnosti. Nemajetkové újmy na zdraví by podle návrhu neměly být vyčíslovány v zákoně, nebo podzákoným právním předpisem, ale mají vyvážit vytrpěné bolesti, popř. ztížení společenského uplatnění poškozeného, popř. se stanoví podle zásad slušnosti. Zcela nově se počítá s možností, že nemajetkovou újmu má nahradit také ten, kdo způsobil škodu úmyslně z touhy ničit či ublížit nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky. Pokud způsobil škodu ze svévole, má nahradit poškozenému také cenu zvláštní oblíbenosti, při které se zohledňují i nemajetkové aspekty, zvláště pak osobní vztah poškozeného k věci.
- Promlčecí doba pro práva z náhrady škody činí tři roky, nejpozději se promlčí

129 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku,
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>, str. 499.

za deset let, a pokud jde o škodu způsobenou úmyslně nebo o újmu způsobenou na zdraví činí promlčecí doba až patnáct let.

Zhodnocení současné právní úpravy odpovědnosti za škodu

Současná právní úprava obecné odpovědnosti za škodu vychází z principu zavinění škůdce, přičemž nijak nerozlišuje, zda škoda vznikla v důsledku porušení zákona, nebo v důsledku porušení smlouvy. Podle mého názoru patří mezi nedostatky současné právní úpravy odpovědnosti za škodu její roztržičnost. Svou vlastní úpravu odpovědnosti za škodu má obchodní zákoník (zák. č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů), včetně odchylné úpravy délky promlčecí doby, zákoník práce (zák. č. 262/2006 Sb., ve znění pozdějších právních předpisů) a jiné právní předpisy.

Dnešní právní úprava, co do způsobu náhrady škody preferuje náhradu v penězích, před možností uvedení do původního stavu. Podle mého názoru představuje náhrada v penězích jistou výhodu pro poškozeného, protože v případě naturální restituce poškozený podstupuje riziko, že škůdce neprovede opravu věci s náležitou pečlivostí. Z toho důvodu je pro poškozeného v určitých situacích možnost peněžní náhrady účinnější ochranou jeho práva, než uvedení do původního stavu. Nicméně musím dodat, že v případě náhrady škody v penězích nastávají potíže s vyčíslením škody, zejména na věcech opotřebovaných, kdy musí být od částky vyjadřující náklady na opravu věci odečtena částka, která představuje zhodnocení věci její opravou, proti původnímu stavu. Návrh nového občanského zákoníku naproti tomu stanoví, že soud zohlední vše, co musí poškozený k obnovení nebo nahrazení funkce věci účelně vynaložit. I když návrh občanského zákoníku vychází z preferování naturální restituce, umožňuje, aby si poškozený zvolil způsob náhrady škody. Takové pojetí je asi nejvíce vyhovující, protože je to poškozený, který utrpěl újmu v důsledku škodní události, a proto by měl mít možnost zvolit si způsob, jakým mu škůdce škodu nahradí.

V případě způsobení nemajetkové újmy na zdraví se dnes při vyčíslení náhrady bolestného a náhrady za ztížení společenského uplatnění vychází z ustanovení vyhlášky Ministerstva zdravotnictví, přičemž soud může v případech mimořádného zřetele hodných náhradu za újmu na zdraví zvýšit. Oproti tomu návrh nadále již nepočítá s vyčíslováním způsobené újmy na zdraví pomocí podzákoného právního předpisu. V odborné veřejnosti je řada autorů, kteří s návrhem souhlasí, ale také celá řada těch, kteří odmítají, aby náhradu za způsobenou újmu na zdraví určoval soud, podle zásad slušnosti (viz výše názor M. Mikysky).

Důvodová zpráva k návrhu občanského zákoníku k tomu uvádí, že soudy budou moci lépe přizpůsobit výši náhrady relevantním okolnostem a rozlišovat, zda např. k amputaci končetiny došlo u vědce, anebo talentovaného sportovce. Návrh nadále také již nepočítá s vyčíslováním jednorázového odškodného, v případě úmrtí blízké osoby.

Ustanovení § 2774 návrhu stanoví, „*při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví odčiní škůdce duševní útrapy manžel, rodiči, dítěti nebo jiné osobě blízké peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení. Nelze-li výši náhrady takto určit, stanoví se podle zásad slušnosti*¹³⁰“.

Zrušení vyčíslení jednorázového odškodnění je zdůvodněno zejména tím, že by soud měl zohledňovat, zda pozůstalý manžel, který má být odškodněn, s manželkou již patnáct let nežil, anebo s ní naopak měl velmi blízký celoživotní vztah.

Podle mého názoru není správné, když se právo pokouší vyčíslovat lidský život a stanoví paušální částku pro odškodnění blízkých osob. Soud by měl spíše vycházet z konkrétních okolností případu a peněžní náhradu za usmrcení blízké osoby stanovit v rozumné výši, a to s přihlédnutím k možnostem a majetkovým poměrům škůdce.

Zásadní změnou v institutu odpovědnosti za škodu je odškodnění osobního neštěstí a náhrady zvláštní obliby. Současná právní úprava odpovědnosti za škodu v občanském zákoníku vychází ze zásady, že při určení výše škody na věci se vychází z ceny v době poškození (ustanovení § 443 Obč. Zák.), když se nerozlišuje, zda byla škoda způsobena úmyslně nebo z nedbalosti. Návrh se snaží posílit postavení poškozeného, neboť určuje, že pokud poškodí škůdce věc ze svévole nebo škodolibosti, nahradí poškozenému cenu zvláštní obliby. Toto ustanovení mi připadá na první pohled velmi přínosné, protože se snaží o vyvážení psychické, duševní ztráty poškozeného v případě poškození věci, která má pro něj mimořádnou hodnotu. Na druhou stranu, ale pochybuji o praktickém fungování tohoto ustanovení, kdy není zcela jasné, jak soud bude určovat výši náhrady škody u těchto věcí, soud bude asi nalézat kompromis mezi požadavky poškozeného a možnostmi a schopnostmi škůdce.

Poslední významná změna, o které bych se chtěla zmínit, je škoda způsobená provozní činností. Odpovědnost za škodu způsobenou provozní činností je podle nynější právní úpravy založená na principu objektivní odpovědnosti za škodu, s tím, že je dán liberační důvod pro škůdce, pokud prokáže, že škoda byla způsobena neodvratitelnou událostí nemající původ v provozu anebo vlastním jednáním poškozeného (§ 420a Obč. Zák.).

Návrh občanského zákoníku rozlišuje škodu způsobenou z provozní činnosti a škodu z provozu zvláště nebezpečného. U škody z provozní činnosti umožňuje, aby se z odpovědnosti škůdce vyvázal, pokud prokáže, že vynaložil veškerou péči, kterou lze od něho požadovat, aby ke škodě nedošlo. Naopak přísnější režim stanoví pro provozy zvláště nebezpečné, jimiž se podle návrhu rozumí provoz, u kterého nelze předem rozumně vyloučit možnost vzniku závažné škody ani při vynaložení řádné péče.

130 http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku.pdf

Liberačním důvodem je pro škůdce pouze skutečnost, že škodu způsobila zvnějšku vyšší moc nebo ji způsobil sám poškozený nebo neodvratitelné jednání třetí osoby.

Zajímavé je, že návrh dále u škod způsobených zvláště nebezpečným provozem umožňuje odškodnění takových škod, které způsobilo více faktorů, tedy nejen zvláště nebezpečný provoz. Praktické by takové odškodnění mohlo být v případech různých havárií továren, kdy může dojít ke kontaminaci ovzduší, vod, půdy a díky tomu dojde ke zvýšenému výskytu určitého onemocnění. Podle návrhu by škůdce měl takto poškozeného odškodnit v rozsahu, který odpovídá pravděpodobnosti způsobení škody provozem¹³¹.

Na závěr bych se už chtěla pouze zmínit o zařazení speciální úpravy do systému odpovědnosti za škodu, a sice o škodě způsobené zvířetem. Tuto výslovnou právní úpravu velmi vítám, neboť soudní praxe potvrzuje, že případy, kdy způsobí zvíře škodu jiné osobě, jsou velmi časté. Podle návrhu tedy má hradit škodu způsobenou zvířetem jeho vlastník, a to i pokud se mu zvíře zatoulalo nebo uprchlo. Napříště by tedy odpadlo dokazování, zda vlastník zvířete měl zvíře dobře zabezpečené. Pokud svěří vlastník zvíře k opatrování třetí osobě, budou ke škodě zavázáni oba dva, a to společně a nerozdílně. Úpravu škody způsobené zvířetem považuji opravdu za velmi praktickou a opět se zde projevuje posílení postavení poškozeného oproti škůdci.

Část dvanáctá:

Závěr

Na závěr celé práce bych se chtěla zmínit již jen o několika málo skutečnostech. Především problematika odpovědnosti za škodu je velmi zajímavým institutem soukromého práva a zároveň se jedná o právní institut, který byl upraven již římským právem. Podle římského práva vznikala odpovědnost za škodu při spáchání tzv. bezprávného činu, přičemž se rozlišovaly činy ohrožující celou společnost, tzv. crimina a činy proti zájmům soukromých osob, tzv. delicta. Vzniklá škoda byla římským právem vnímána jako újma na statcích jiné osoby a rozlišovala se, stejně jako dnes, škoda skutečná (tzv. *damnum emergens*) a ušlý zisk (tzv. *lucrum cessans*).

I dnes je problematika odpovědnosti za škodu a náhrady škody je v praxi velmi častá, o čemž svědčí také bohatá judikatura k jednotlivým ustanovením odpovědnosti za škodu, proto je podle mého názoru důležité seznámit se s touto problematikou poněkud více, neboť každý z nás se ve svém životě může s otázkou odpovědnosti za škodu, nebo náhradou škody dříve či později setkat.

131 http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Navrh_obcanskeho_zakoniku.pdf

V současné době je institut odpovědnosti za škodu upraven ve více právních předpisech, které spolu ne vždy úplně kolidují. Právě tuto roztržičnost právní úpravy by měl nový občanský zákoník odstranit, tak aby nedocházelo k souběžné úpravě v občanském právu a v obchodním zákoně.

Vůbec prvním obecným občanským zákoníkem na našem území byl tzv. josefínský občanský zákoník, který byl přijat v roce 1786. Je považován za obecný zákoník, i když obsahoval pouze obecnou část a rodinné právo.

Komplexní úpravu soukromého práva přinesl ovšem až obecný zákoník občanský (dál jen „ABGB“ publikován jako císařský patent č. 946/1811 ř. z.) z roku 1811, který platil na území České republiky až do roku 1950, když byl zákonem č. 11/1918 převzat pro Československý stát. Je jistě zajímavostí, že na území Rakouska a Lichtenštejnska platí ABGB dosud, byť v novelizované podobě. Řada autorů považuje tento zákoník za nadčasový a zcela výjimečný svou uceleností. Odpovědnost za škodu upravoval ve své hlavě třinácté, nazvané „O právu na náhradu škody a dostiučinění“. Je zajímavé, že v tomto kodexu byla problematika odpovědnosti za škodu upravena poměrně podrobně, svou úpravu měla i odpovědnost způsobená náhodou, zvířetem, věcí, neodpovědnou osobou, a právě návrh nového občanského zákoníku se opět k těmto úpravám výslovně vrací a zařazuje je zpět do soukromého práva. Ideovým rozdílem současné právní úpravy a ABGB je především skutečnost, že ABGB preferoval naturální restituci, co do způsobu náhrady škody a také prokazované zavinění, nikoli zavinění presumované, u společné odpovědnosti více osob preferoval dělenou odpovědnost, namísto odpovědnosti solidární. Nicméně naprosto nadčasově upravoval např. náhradu škody způsobenou na cti nebo osobní svobodě.

ABGB ovšem platil pouze na území Českého království, a tak ihned po vzniku Československého státu byly zahájeny rekodifikační práce, které měly za cíl odstranit vzniklý právní dualismus a vytvořit jednotnou právní úpravu soukromého práva. Vládní návrh československého občanského zákoníku byl připraven v roce 1937, nicméně díky nastalé společenské a politické situaci nebyl návrh přijat.

Rekodifikační myšlenky se znovu objevily po skončení druhé světové války a vyvrcholily v roce 1950, kdy byl přijat zákon č. 141/1950 Sb., nový občanský zákoník. Občanský zákoník z roku 1950 vyčlenil úpravu rodinných vztahů z občanského zákoníku, kam tradičně patřila do samostatného zákona (zák. č. 265/1949 Sb.), také vyčlenil úpravu pracovní smlouvy mimo občanské právo a jeho působnost tak byla omezena pouze na úpravu majetkových práv a některých nemajetkových práv. Důvodová zpráva k tomuto kodexu se obrací zejména k sovětskému právu, zdůrazňuje se v ní státní vlastnictví a státní plánování¹³².

132 Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>, str. 5.

Občanský zákoník z roku 1950 zachoval systematické zařazení odpovědnosti za škodu do závazkového práva, kdy odpovědnost za škodu chápal jako závazek k náhradě škody. V pojetí odpovědnosti za škodu vycházel z dokazovaného zavinění, ve způsobu náhrady škody preferoval naturální restituci a také snižoval věkovou hranici pro vznik odpovědnosti za škodu na 15 let. Upravoval odpovědnost za škodu způsobenou náhodou, zaviněním, věcmi atd. V případě odpovědnosti za škodu na věcech vnesených a umístěných vycházel ze subjektivního pojetí, tzn., že poškozený musel prokazovat provozovateli nejen nastalou škodu, příčinnou souvislost a protiprávnost jeho jednání, ale také zavinění.

Velkou změnu v soukromém právu přinesl občanský zákoník, který byl přijat v roce 1964, jako zákon č. 40/1964 Sb., a který je platný dodnes, samozřejmě ve znění celé řady novel. Konceptně již nebyl občanský zákoník kodexem soukromého práva, neboť byly nově přijaty i zákony, které vyčlenily z občanského práva tradiční instituty, zejména byl přijat nový hospodářský zákoník, zákon o rodině, zákoník práce atd. Důsledkem této roztržičnosti soukromého práva je nejednotná úprava stejných institutů v jednotlivých zákonech (např. promlčení, náhrada škody atd.).

V oblasti odpovědnosti za škodu přinesl dnes platný občanský zákoník také celou řadu změn, oproti tradiční úpravě. Zavedl např. presumované zavinění, největší koncepční změnu představovalo nejspíše preferování peněžité náhrady škody, před naturální restitucí. Občanský zákoník také rozšířil princip prevence, který se tak stal obecným institutem odpovědnosti za škodu a také např. zrušil obecnou zakročovací povinnost, která byla stanovena v zák. č. 141/1950 Sb. Nově byla také upravena odpovědnost na věcech vnesených a umístěných, neboť se přistoupilo k objektivní odpovědnosti, namísto dosavadní subjektivní odpovědnosti.

Od roku 1989 se začaly objevovat myšlenky na rekodifikaci soukromého práva, přičemž byly přijaty rozsáhlé novely občanského zákoníku, které měly odstranit největší nedostatky v občanském zákoníku do doby, než bude přijat zcela nový kodex. První rekodifikační projekt byl uskutečněn ještě před rokem 1993, kdy byl pod vedením profesorů V. Knapa a K. Planka vypracován návrh paragrafového znění občanského zákoníku. Po rozpadu Československa ovšem byly práce na tomto projektu zastaveny.

Myšlenka na vytvoření nového kodexu soukromého práva byla obnovena až v roce 2000, kdy pověřil tehdejší ministr spravedlnosti JUDr. Otakar Motejl profesora Karla Eliáše a docentku Michaelu Zuklínovou, přípravou věcného záměru nového občanského zákoníku. V průběhu několika let tak bylo vytvořeno paragrafové znění návrhu a konala se celá řada konferencí a diskusí s odbornou veřejností, na kterých se jednotlivé instituty občanského zákoníku diskutovaly.

V polovině roku 2008 byl návrh rozeslán do připomínkového řízení, ve kterém bylo i nejširší veřejnosti, prostřednictvím internetu, umožněno vyjádřit se k návrhu občanského zákoníku. Počátkem ledna 2009 předložilo Ministerstvo spravedlnosti návrh občanského zákoníku společně s návrhem zákona o obchodních korporacích a zákonem o mezinárodním právu soukromém vládě k dalšímu projednání. Po demisi vlády v polovině roku 2009 byly prozatím práce na novém občanském zákoníku zastaveny.

Návrh občanského zákoníku v podobě, do které po mnoha letech dospěl, má své odpůrce i příznivce. Někomu se nemusí líbit terminologie návrhu, která se vrací k tradičním názvům a termínům. Občanský zákoník by se opět měl stát obecným kodexem soukromého práva a zařadit se ke standardním soukromoprávním kodexům evropským. Proto by měl také reagovat na současný moderní vývoj ve společnosti, vědě a technice a měl by se vypořádat s nejrůznějšími aspekty, které současná doba přináší.

Použitá literatura:

- Knappová, M., Švestka, J., Dvořák, J. a kol. Občanské právo hmotné 2, 4. aktualizované vydání. Praha: ASPI, 2006.
- Švestka, J. Odpovědnost za škodu podle občanského zákoníku. Praha: Academia, 1966.
- Knapp, V. a kol. Občanské právo hmotné. Svazek II. Praha: Codex Praha, 1998.
- Knappová, M. Povinnost a odpovědnost v občanském právu. 1. vydání. Praha: Academia, 1968.
- Pokorný, M., Hochman, J. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004.
- Fiala, J. a kol. Občanské právo hmotné. 3. Doplněné a opravené vydání. Brno: Masarykova univerzita a nakladatelství Doplněk, 1993.
- Fiala, J., Kindl, M. a kol. Občanské právo hmotné. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2007.
- Zuklínová, M., Eliáš, K. Principy a východiska nového kodexu soukromého práva. Praha: Linde Praha a.s., 2001.
- Holub, M., Bičovský, J. Odpovědnost za škodu v právu občanském, pracovním, obchodním a správním. 2. Aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2004.
- Vojtek, P. Přehled judikatury ve věcech náhrady škody. Praha: Judikatura, 2006.

- Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. 3. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2008.

- Kincl, J., Urfus, V., Skřejpek, M. Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. BECK, 1995.

- Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. Praha: Linde Praha a.s., 2008.

- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová M., Jehlička a kol. Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání. Praha: C. H. BECK, 1994.

- Holub, M. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2003.

- Holub, M., Fiala, J., Bičovský, J. Občanský zákoník. Poznámkové vydání s judikaturou a literaturou. 12. aktualizované vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2006.

- Balák, Korecká, J., Vojtek, P. Občanský zákoník s judikaturou a souvisejícími předpisy. Praha: C. H. BECK, 2006.

Časopisecké články

- Eliáš, K. Jak hradit škodu? Právní rozhledy, 2008, č. 7, str. 258 a násl.
- Salač, J. Culpa in contrahendo v českém právu? Právní rozhledy, 2002, č. 9, str. 413 a násl.
- Doležal, M., Doležal, T. Několik poznámek k aktuálním rozhodnutím soudů ve věcech náhrady škody na zdraví a kompenzace imateriální újmy. Právní rozhledy, 2008, č. 15, str. 562 a násl.
- Bezouška, P. Návrh občanského zákoníku a jeho místo mezi evropskými kodexy. Právní rozhledy, 2008, č. 19, str. 711 a násl.
- Mikyska, M. Náhrada škody újmy na zdraví podle návrhu nového občanského zákoníku – krok kupředu nebo zpět? Právní rozhledy, 2008, č. 22, str. 826 a násl.
- Kopalová, M. Informovaný souhlas a paternalismus lékařů – historie a současnost. Právní rozhledy, 2008, č. 3, str. 94 a násl.
- Říha, M. K pojmu odkázanost výživou na zůstavitele dle § 474 Obč. Zák. Právní rozhledy, 2008, č. 21, str. 794 a násl.

Další odkazy

- <http://obcanskyzakonik.justice.cz>, Paragrafové znění návrhu nového občanského zákoníku a důvodová zpráva k němu
- <http://salvia2.gurkol.net/>
- <http://www.nsoud.cz/>
- Soudní rozhledy, 2009, č. 1

Summary of thesis

Liability for damages in civil law

Thesis is focused on the issue of liability in civil law, which is discussed in particular on general issues of the institute and then the work is focused on general liability, as it deals with the provisions of Section § 420 Civil Act. The work is therefore not mentioned on the variation of law liability in the Act No. 513/1991 Coll., as amended, the commercial code, nor the concept of liability arising in the context of labor relations, ie arrangements contained in the Act No. 262/2006 Coll., the Labor Code.

The theme of work is quite theoretical, particularly in terms of understanding the very concept of liability in civil law, its function, but also the time when the issue of liability and in particular in the setting of preconditions for the emergence of liability. The work also deals with co-attributable, and a situation in which one causes more damage from pests, in particular as regards the extent of damages, among the pests. Theoretical work is compensated by page references to case law and analysis of some interesting case law, which come mainly from the Supreme Court.

The aim of this work is mentioned, and compare the views of individual authors, who are closer to the above issue and deal with these views then subsequently assessed. Work of course reflects a new Civil Code and seeks to existing legislation to assess the relevance of the proposal, also focuses on a comparison of general issues and principles of liability in the context of relationships, and to compare the current legislation and draft new Civil Code, concerning the general liability.

This also mention that the current change in civil law, act. No. 40/1964 Coll., as amended, legislation based on the notion that civil law should govern, in particular property relations between citizens and state and between citizens themselves. In contrast, the draft Civil Code is viewed as the basic code of private law, which covers an area the rights of people (personality, legal capacity), family relations, an area of absolute property rights (ownership, possession, slavery, inheritance law) and the relative rights of property (liabilities). The proposal is to achieve the unification of private relationships so that the new civil code became the standard modern code of private law.

Introductory part of the thesis is devoted to general principles of liability. The second chapter deals with the prevention of damages in civil law. Nowadays, especially on preventing places great importance, since law as such, would not only address the consequences of anti-social behavior, but it would not be interested in preventing violations of legal obligations. Moreover, surely it is always better to try to prevent

damage and harmful effects of human behavior than the then tackle difficult quantification and compensation. In the third chapter included a presentation of the general assumptions of liability including breach of legal obligation, damage, causal link between the breach of legal obligation and the damage and have essentially the fault. It is important to bear in mind that a breach of legal obligation is not only when their behavior violating the mandatory rules, but if their behavior goes around a sense of legal norms. The concept of damages in the Civil Code is not defined anywhere, but in many places with this concept meet. Fault is the subjective assumption of liability for damage. The following chapter focuses on the potential liability entities. Furthermore, this work deals with the scope and manner of compensation. The sixth chapter is devoted to exercise the rights of the liability, including possible extrajudicial resolution. The next two chapters, we discuss the limitation of rights, liability and joint liability of multiple pests. The following chapter focuses on the adjustment of general liability, including examples of this type of responsibility.

Topic liability I chose in particular because the legal concept that I consider particularly important in practice, often occurring. I think that, sooner or later each of us faced with the question of liability in their lives, either on the victim, or pests. Therefore it is important to institute with the more familiar.

Key words: odpovědnost - liability, škoda - damage, náhrada škody - damages, zavinění - fault, ušlý zisk - loss of profits